

Milletvekilliği Seçilme Yeterliliği ve Bu Sıfatın Kazanılması

*Gökalp İzmir**

1. Milletvekili Seçilme Yeterliliği

Parlamento üyesi olmaya istekli ve seçilebilmek için Anayasa ve kanunların öngördüğü koşullara sahip olup, seçmenin oyuna sunulan kimselere aday denmektedir. Bir kimsenin parlamento üyeliğine seçilebilmesi için, önce seçilebilme yeterliliğine sahip olması, sonrada adaylığının teklif edilmesi gerekmektedir.¹

Kişi hak ve hürriyetlerinin en geniş biçimleriyle yer aldığı ve saygı gördüğü rejimler olarak kabul edilen demokratik rejimlerde; toplumsal gerekler, seçilme hürriyetinden yararlanmanın, yani aday olma hürriyetinin sınırlı bir nitelik taşımamasını gerektirmiştir. Bunun nedeni, adayın, toplum için hayati öneme sahip bir göreve, yani milli irade temsiline talip olan kişi durumunda bulunmasıdır. Toplumun yönetecek kişilerin, yönetim işini başarı ile yürütecek ortalama seviyenin üzerinde bir bilgi ve yeteneğe sahip olması gerekir. Ancak bu sağlanmasa bile, yönetim görevini yüklenecek kişilerin milletvekilliği ile bağdaşacak bir yapıda olması için birtakım koşullarla seçilme hakkının sınırlandırılması gerekmektedir.²

* TBMM Yasama Uzmanı, TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı.

¹ TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, s. 263.

² ARASLI, Oya, Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı, Ankara, 1972, s. 41-42.

1.1.Tarihsel Süreç İçerisinde Milletvekili Seçilme Yeterliliği

Seçilme yeterliliğini meydana getiren koşulları olumlu ve olumsuz olarak iki başlık altında ele almak mümkündür. 1982 Anayasamızın 76'ncı maddesinde düzenlenmiş olan milletvekili seçilme yeterliliklerini incelemeye başlamadan önce, bu konunun tarihsel süreç içerisinde anayasalarda nasıl düzenlendiğini incelemek gerekmektedir.

1.1.1. 1876 Kanun-i Esasi

Kanuni Esasinin kurduğu yasama organının adı “Heyet-i Umumi”dir. Heyet-i Umumi de Heyet-i Mebusan ve Heyet-i Ayan’dan oluşmaktadır. 1876 Kanuni Esasisinin Heyet-i Mebusan Başlıklı 65’inci maddesi ve devamında seçilme yeterliliğine ilişkin koşullar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:³

- a. Osmanlı vatandaşı olmak,
 - b. Yabancı devlet hizmetinde bulunmamak,
 - c. Türkçe bilmek,
 - d. 30 yaşından küçük olmamak,
 - e. Seçim zamanında bir kimsenin hizmetkarlığında bulunmamak,
 - f. İflas ile mahkûm olup ta iade-i itibar etmemiş olmak,
 - g. İyi ahlaklı olarak tanınmamak,
 - h. Mahcuriyetine hüküm olup ta fekki hacir edilmemek
1. Aday olduğu ilde ikamet etmek ve
 - i. Memur olmamak.⁴

³ KUZU, Burhan, Türk Anayasa Metinleri ve ilgili Mevzuat, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 265.

⁴ Kanuni Esasinin 67. maddesine göre: “ Heyet-i Mebusan azalığı ile Hükümet memuriyeti bir zat uhdesinde içtima edemez. Fakat vükeladan intihap olunanların azalığı mücazdir. Ve sair memurinden biri mebusluğu intihap olunur ise kabul edip etmemek yedi ihtiyarındadır. Fakat

20.07.1324 (1908) tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu ile 1876 Anayasasının milletvekili seçilme yeterliliğine ilişkin şartlarına, kadın olmamak ta eklenmiştir. Ayrıca, dört yıl sonra yapılacak seçimlerde Türkçe okuyup yazmanın da şart koşulacağı belirtilmiş ve memurların durumu, bundan önceki yasalar içerisinde düzenlenmiştir. Ancak 320 sayılı ve 3.4.1369 (1923) tarihli Kanunla yapılan değişiklik, memurların seçilme yeterliliği konusunda da bir yenilik getirmiş ve öğretmenler hariç olmak üzere merkezden tayin edilen bütün memurlar, müftüler, hâkimler, savcılar ve belediye reislerinin görevlerini yerine getirdikleri seçim çevresinden milletvekili seçilebilmeleri için seçimlerin başlamasından iki ay önce görevlerinden istifa etmiş olmaları şart koşulmuştur. Kanunda, görevlerini yerine getirdikleri seçim çevresi dışından milletvekili seçilecek olanlar için herhangi bir kısıtlama yapılmamıştır.

Bununla birlikte, seçilme yeterliliği koşulları arasında askerlikle ilgili hiçbir bir hükümün olmadığı görülecektir. Dönemin hukukçuları, subayların da anayasa hükmü gereğince asker sayıldığı ve mebus olabilmek için mutlaka askerlikten istifa etmeleri gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Bu görüşlerine delil olarak da, Meclis-i Mebusan'ın ilk toplantı yılında asker mebuslarla ilgili çıkardığı kanunu göstermişlerdir.⁵ Son olarak, cumhuriyet dönemi anayasalarında yer alan eğitim ve mahkumiyete ilişkin koşullar da 1876 Anayasasında düzenlenmiş değildi.

Heyet-i Ayan'a seçilmek için ise kamunun güvenini kazanmış olmak, devlet hizmetinde başarı göstermek, tanınmış ve 40 yaşından aşağı olmamak gereklidir. Üyeler Padişah tarafından yaşam boyu atanır, ancak kendi istekleriyle başka göreve geçmek için istifa edebilirlerdi.

kabul ettiği halde memuriyetinden infisal eder." Kanuni Esasi'nin 67. maddesinde görüleceği üzere, memurlukla milletvekilliği birlikte olmamaktadır. Ancak günümüzdeki düzenlemeden farklı olarak aday olmak için memuriyetten istifa etmek gerekmemektedir. Ancak bir memur milletvekili olursa seçim sonucunda bu takdirde, memurluk veya milletvekilliği arasında seçim yapma mecburiyeti getirilmiştir.

⁵ ARMAĞAN Servet "Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri" Kanun-i Esasinin 100. Yılı Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1978, s.152.

1.1.2. 1924 Anayasası

Milli Mücadele döneminde yürürlükte bulunan 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanununda milletvekilliği seçilme yeterliliğine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra kabul edilen 1924 Anayasası ise, milletvekili seçilme yeterliliği şartlarını aşağıdaki gibi düzenlemiştir:

- a. 30 yaşını doldurmak,
- b. Türk Vatandaşı olmak,
- c. Yabancı devletin resmi hizmetinde bulunmamak,
- d. Ağır hapis cezası ile veya hırsızlık, sahtekarlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal ve hileli iflas suçlarından birisi ile mahkûm olmamak,
- e. Kısıtlı olmamak,
- f. Yabancı devlet uyrukluğuna sahip bulunmamak,
- g. Kamu hizmetinden yasaklı olmamak ve
- h. Türkçe okuma yazma bilmek.⁶

1924 Anayasasının 11'inci Maddesine 1934 yılında getirilen değişiklikle⁷ "30 yaşını dolduran kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilir" denilmektedir. Böylece, kadınların da milletvekili seçilebileceği hususu anayasaya girmiştir.

Türkiye'de kadın hakları ile ilgili ciddi gelişmeler Cumhuriyet ile birlikte başlamıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türkiye yeni devrim ve reformlara sahne olmuştur. Türkiye Cumhuriyetini kuran Atatürk Türk kadının toplumsal statüsünü değiştirmek için çok sayıda reformlara girişmiş ve hepsinde başarılı olmuştur.

⁶ KUZU, Burhan, a.g.e., s. 288.

⁷ Değişik: 5/12/1934-2599 Sayılı. Kanun/md. 1.

Kadının toplumsal konumunun değişmesinde 3 Nisan 1930'da tanınan Belediye Meclislerine seçme ve seçilme hakkı önemli bir yer tutar. Türk kadınları bu haklarını 1933'ten başlayarak kullandılar. 5 Aralık 1934'te de milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla birlikte Türk kadınları siyasal anlamda eşit yurttaşlar konumunu kazanmışlardır.

Atatürk Devrimlerinin bir halkası olarak, Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı, birçok batılı ülkeden çok daha önce verildi. Türk kadını, 1930 yılında seçme, 1934 yılında da seçilme hakkına kavuştu. Demokrasinin beşiği olarak kabul edilen birçok batılı ülkelerde bile kadınların, böylesi haklara Türk kadınından yıllar sonra kavuşmuş olduğu gerçeği önemli bir husustur.

1924 Anayasası, 1876 Kanuni Esasisinden farklı olarak milletvekili seçilme yeterliliğinde mahkumiyete, yabancı devlet resmi hizmetinde bulunmama ya, yabancı devlet uyrukluğuna sahip bulunmamaya ve kamu hizmetinden yasaklı olmamaya ilişkin şartlar getirmiştir. Ayrıca, Türk vatandaşı olma şartı da yeni anayasanın getirdiği doğal değişikliklerdendir. Bununla birlikte, 1876 Anayasasında milletvekili seçilebilmek için iyi ahlaklı olmanın bir şart olarak aranıyor olup ta mahkumiyete ilişkin bir şartın aranmamış olması o günün şartları altında değerlendirilmesi gereken soyut ve sübjektif bir değerlendirmedir. Dolayısıyla iyi ahlaklı olmak gibi soyut bir kavramın yaratabileceği sübjektif hatalara sebep olmaktansa, 1924 Anayasasında mahkumiyet hükmünün getirilmiş olmasının yerinde bir düzenleme olduğunu söylemek mümkündür.

1.1.3. 1961 Anayasası

1961 Anayasasıyla Çift Meclis sistemi uygulamasına geçildiğinden Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu için seçilme yeterlilikleri farklı koşullara bağlanmıştır. 1961 Anayasasının Millet Meclisindeki milletvekillerini (toplam 450 milletvekili) konu alan 67'nci maddesine göre milletvekili seçilme yeterliği için aşağıdaki koşullara aranmıştır:

- a. Otuz yaşını doldurmuş olmak,
- b. Türk vatandaşı olmak,

- c. Türkçe okuyup yazma bilmek,
- b. Kısıtlı olmamak,
- c. Yükümlü olmasına ve muaf bulunmamasına rağmen muvazzaf askerlik hizmetini yapmamış veya yapmış sayılmamış olmamak,
- d. Kamu hizmetinden yasaklı bulunmamak ve
- e. Ayrıca, ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar ve taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezasıyla veya zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar da⁸ milletvekili seçilemezler.

1961 Anayasasının 68'inci maddesinin 3'üncü fıkrası, aday olmanın memurluktan çekilme şartına bağlanamayacağını belirttiikten sonra seçim güvenliği açısından "Hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir" hükmünü getirmiştir. Bunun yanında, 68'inci maddenin 4'üncü fıkrasında ise, görevlerinin niteliği itibarıyla, hâkimler ile subay, askeri memur ve astsubayların mesleklerinden çekilmedikçe aday olamayacakları ve seçilemeyecekleri açıkça belirtilmiştir.

1961 Anayasasının Cumhuriyet Senatosu üyeliği (toplam 150 sandalye) için seçilme yeterlilikleri ise, 72'nci maddeye göre aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- a. Türk vatandaşı olmak,
- b. Kırk yaşını doldurmuş olmak,

⁸ Bu hüküm "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 68'inci maddesinin değiştirilmesi ve 11'inci geçici maddesinin kaldırılması hakkında Kanun" ile kaldırılmak istenmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucu bu kanun iptal edilmiş ve bu hükmün 68. madde içerisinde yer almasına imkân verilmiştir. Resmi Gazete 12.11.1969, sayı 13349, Anayasa Mahkemesi E: 1970/1, K: 1970/31 sayılı kararı, bu karar 7.6.1941 tarih ve 13888 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

- c. Yüksek öğrenim yapmış olmak ve
- d. Milletvekili seçilmeye engel bir durumu bulunmamak.

Cumhurbaşkanı tarafından seçilecek ve 6 yıl süre ile görev yapacak kontenjan üyelerinin (toplam 15 sandalye) çeşitli alanlarda seçkin hizmetleriyle tanınmış ve kırk yaşını doldurmuş kişiler arasından seçilmesi öngörülmüştür.

1924 Anayasası ile 1961 Anayasasındaki milletvekili seçilmeye ilişkin şartlar çok büyük farklar içermemektedir. 1961 Anayasasında çift meclis sisteminin kabul edilmiş olması ve her meclis için farklı milletvekili seçilebilme şartlarının belirlenmiş olması, 1961 Anayasasını 1924 Anayasasından ayıran temel farklılıktır. Bununla birlikte, 1961 Anayasasında belirtildiği üzere “yükümlü olmasına ve muaf bulunmasına rağmen muvazzaf askerlik hizmetini yapmamış veya yapmış sayılmamış olmamak” ilk defa düzenlenmiş olan askerlik hizmetine ilişkin bir şarttır.

1924 Anayasası ile 1961 Anayasasının milletvekili seçilmeye ilişkin şartlardaki bir başka farklılık ise mahkumiyet şartına ilişkindir. 1924 Anayasası 5 ayrı suç tipi saydıktan sonra ağır hapis cezası ile mahkum olmamış olmak şeklinde belirlediği şartlara, 1961 Anayasası ile çok farklı suç tipleri getirilmiş ve sadece mahkum edilmek yeterli görülmemiş mahkumiyetin de kesinleşmiş olması şartı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, bazı suçlardan kesin hüküm giymiş olanların affa uğramış olmaları halinde bile milletvekili seçilemeyecek olmalarının hüküm altına alınmış olması, o suç tipleri ile milletvekilliğinin görev, yetki ve sorumluluğunun birbiri ile örtüşemeyeceğinin benimsendiğinin göstergesidir. Bu bağlamda, 1961 Anayasası bir yandan seçilmeyi kolaylaştırırken, öte yandan zorlaştıran hükümler içermektedir. Askeri müdahale sonucu yeni bir zihniyet tarafından hazırlanmış olan 1961 Anayasasının milletvekili seçilmeye ilişkin bu tür değişiklikleri o günün şartları ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

1.1.4. 1982 Anayasası

1982 Anayasası'nın milletvekili seçilme yeterliliğini düzenleyen 76'ncı maddesine göre; "yirmibeş yaşını⁹ dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zim-

⁹ Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu üyelerinden Şener AKYOL, yaş konusunda: "Sayın Başkanım, benim burada söyleyeceğim üç nokta var. Birincisi, Senatoyu kaldırdığımıza göre, parlamentonun ortalama yaşını biraz kaldırmak için belki 35 yaş kabul edebiliriz; teklif ediyorum". Konuya ilişkin olarak Anayasa Komisyonu üyesi Turgut TAN, 30 yaşının kalmasından yana olduğunu belirtmiştir. Rafet İbrahimoglu ise Akyol gibi 35 yaşının kabul edilmesi gerektiğini, Türkiye'nin buna ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Feyzi FEYZİOĞLU ise, yaş konusu ile ilgili olarak şunları söylemiştir: " Senato kaldırıldığına göre senato üyeliği için 40 yaşın ikmal gerekiyordu. Ortalama bir yol teklif ediliyor, 35 deniyor. Biraz önce sayın YAZAR'a söylediğim gibi, bir şiirden de esinlenerek herhalde, yaş 35 yolun yarısı eder misali, olabilir 35 yaş. Başkan ALDIKAÇTI ise şunları söylemiştir: " ...Gittiğimiz rejim demokrasi rejimi. Demokrasi rejiminde bütün insanların devlet yönetimine şu veya bu şekilde katılmaları ve devlet organlarının oluşmasında başlıca rolü almaları gerekir ve devleti yöneten insanlar arasında da Anayasamıza kabul ettiğimiz ilkelere göre eşitlik vardır. Cins, dil, din, v.s. gibi farklarla ayrılık güdülmez. Devlet yönetiminde bir ehliyet aramak yani bu ehliyeti tahsile bağlamak fikri bugün artık bütün demokrasilerde terk edilmiştir. Acı da olsa bu gerçeği söylemek zorundayım. Bilhassa tek meclis sisteminin uygulandığı ülkelerde, yahut da egemenliğin sadece bir mecliste bulunduğu, millete ait egemenliğin tek bir mecliste kullanıldığı ülkelerde bu yaş sınırı gittikçe düşmektedir. Biliyorsunuz, İngiltere'de 21 yaşındaki bir insan milletvekili olabilir. Bu gittikçe düşmektedir, çünkü demokrasi bunu gerektirmektedir. İnsanların birbirleriyle eşit olduklarını, kendi, mukadderatlarını kendileri tayin etmeleri gerektiği fikrine dayanmaktadır. ...30 yaş 35'e çıkartmak biraz evvel söylediğim gibi dünya 20'ye doğru gidiyor. Bütün, demokrasi ilkesini benimsemiş ve gerçekleştirmek isteyen ülkelerde 21, 22, 23 yaşındaki bir insanın, tahsil görmüş mütehassıs bir insanın mecliste faydalı olamayacağını düşünmek çok zor. Biz 30 yaştan aşağıya inmeyi 18-21 yaş sorununda başımıza gelenleri gördüğümüz için düşünmedik, kaybettik.... Şimdi arkadaşlar bunu 35'e çıkartmak istiyorlar...5 yaşlık arttırmanın ne olgunluk sağlayacağı sorununu da ciddiyle ortaya atmamızdır. 5 yaş niçin arttırıyoruz. Öyleyse 40, 45...bunun sonu yok. Ama bugün şunu kabul etmek gerekir ki, genç kuşaklar hoşumuza gitse de gitmese de, genç kuşakların içerisinde gerçekten bilgililer vardır. Yalnız genç diye bazı insanları temsilci olmak niteliğinden yoksun bırakmanın ben demokratik ilkelerle bağdaşmayacağı kanısındayım. (Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Görüşme Tutanağı 11. Cilt, TBMM Kütüphanesi Yayınları, 26.6.1982, Bant 136, s. 496 vd.)

met, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.”

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organı mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarındaki memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

1.2. Olumlu Koşullar

1.2.1. Vatandaşlık

Vatandaşlık, kişinin hukuki bir bağ nedeniyle bir Devlete aidiyetini simgeleyen niteliğidir. Bu itibarla vatandaşlık, Devletin tek taraflı, egemenlik hakkını kullanarak, koşullarını ve hükümlerini saptadığı bir hukuki statüyü gerçekleştiren, birey ile arasında kurulan hukuki bir bağıdır.¹⁰

Vatandaşlık, bir ferdin belirli bir devlete ait bulunduğunu ifade eden bir kavramdır. Birey sahip olduğu vatandaşlık ile bu toplumlardan birinde yerini almaktadır. Bu itibarla bir topluma, bugün milletlerarası hukuktaki ifadesiyle bir devlete aidiyeti belirleyen vatandaşlık hala bireye ait bir hukuki özellik olarak önemini korumaktadır.¹¹

Anayasanın 76'ncı maddesi, “Yirmi beş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir” demektedir. Anayasanın 66'ncı maddesi ise, “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür” şeklinde tanımladığına göre 76'ncı maddede geçen “Türk” kelimesini “Türk vatandaşı” şeklinde anlamak

¹⁰ ULUOCAK, Nihal, Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 6.

¹¹ NOMER, Ergin, Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 3.

gerekir. O halde, milletvekili seçilebilmek için “Türk vatandaşlığı” sahip olunması gereken bir şarttır.¹² Ayrıca, Teziç, toplumun geleceği ile ilgili konularda karar verecek olanların, o ülke vatandaşlığında olmalarını bir zorunluluk olarak belirlediği belirtmektedir.¹³

Türk vatandaşı olmaktan anlamamız gereken milletvekili adaylığına başvuru anında Türk vatandaşı olunmasıdır. Vatandaşlığın ne zaman ve nasıl kazanıldığıнын bir önemi yoktur. Ancak, vatandaşlığın milletvekilliği devam ettiği sürece korunması gerekir. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 22’nci maddesine göre “Başka bir Devlet vatandaşlığı kazanmak isteyen kişiye de Bakanlar Kurulunca tespit edilen esaslara uygun olarak İçişleri Bakanlığınca izin belgesi verilebilir.” Bu hükümden de anlaşılacağı gibi İçişleri Bakanlığının izni ile kazanılmış çifte vatandaşlık milletvekili seçilebilmek için bir engel teşkil etmemektedir.¹⁴

Çifte vatandaşlar, yani aynı zamanda hem Türk vatandaşı, hem de yabancı bir ülke vatandaşı olan kişiler de milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahiptir. Zira, çifte vatandaşlar, Türk hukuku bakımından Türk vatandaşı olarak işlem görürler. Türk Anayasasında ve Türk Vatandaşlığı Kanununda çifte vatandaşlığa engel bir hüküm yoktur. Tersine, 2383 sayılı Kanunla değişik 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 22. maddesinde, başka bir devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiye İçişleri Bakanlığınca “izin belgesi” verileceği öngörüldüğüne ve Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 32. maddesinde Türk vatandaşlığını korumak isteyip istemediği sorulduğuna göre bir Türk vatandaşının aynı zamanda yabancı bir devletin vatandaşı olması mümkündür. Aynı zamanda yabancı devlet vatandaşı da olsa, Türk vatandaşı olan bir kişinin, vatandaşlık sıfatına bağlı olan tüm haklardan, bu arada seçme ve seçilme hakkından (Anayasa, md.67) da yararlanabileceği

¹² Gerek Anayasanın 76. maddesinden gerekse seçim yasalarından (298 s. Kanunun 6. maddesi, 2839 s. Kanunun 10. maddesi, 2972 s. Kanunun 9 ve 31. maddelerinden) seçilebilmenin ilk ve en önemli koşulunun Türk vatandaşı olmayı gerektirdiği açıkça anlaşılmaktadır.

¹³ TEZİÇ, Erdoğan, a.g.e., 2005, s. 263.

¹⁴ NEZİROĞLU, İrfan, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 327.

açıktır. O halde çifte vatandaşlar da milletvekili seçilme yeterliliğine sahiptirler.¹⁵

Bir kimsenin milletvekili adaylığı döneminde Türk vatandaşlığı konusunda tereddüt hasıl olursa, bu kişinin milletvekili seçilme yeterliliğinin olup olmadığı konusunda kesin karar vermeye yetkili makam, seçimlerin genel yönetiminden sorumlu olan Yüksek Seçim Kuruludur (Madde 79). 10.6.1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanununun 22'nci maddesi, adayların geçici olarak ilanından iki gün içinde İl Seçim Kurullarına itiraz edilebileceğini, İl Seçim Kurullarınca en geç iki gün içinde bu itirazın karara bağlanacağını, ilgililerin bu kararlara karşı iki gün içinde Yüksek Seçim Kuruluna itiraz edebileceğini, Yüksek Seçim Kurulunun bu itirazları üç gün içinde karara bağlayacağını öngördüğüne göre, Türk vatandaşlığına itiraz edilen bir adayın seçilme yeterliliği konusunda nihaî ve kesin karar vermeye yetkili makam, Yüksek Seçim Kuruludur.

Milletvekilliği seçilme yeterliliği içinde vatandaşlık koşulu konusunda Parlamento tarihimizde yakın tarihimizde Merve Safa Kavakçı olayından yaşanmıştır. Merve Safa Kavakçı, 18 Nisan 1999 Pazar günü yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Seçimleri sonucunda İstanbul'dan milletvekili seçilmiştir. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25 inci maddesinin (a) bendine göre Bakanlar Kurulunun 16 Mayıs 1999 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan kararı ile Merve Safa Kavakçı'nın Türk vatandaşlığı kaybettirilmiştir. Bu karara karşı ilgili tarafından Danıştay'da iptal davası açılmış ve yürütmenin durdurulması talep edilmiştir. Danıştay 10. Daire, 20.9.1999 tarih ve esas 1999/2196 sayılı kararı ile yürütmenin durdurulması talebini reddetmiş, bu ret kararına karşı Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kuruluna yapılan itiraz da Genel Kurulun 15.10.1999 tarih ve Y.D. itiraz 1999/589 numaralı kararı ile reddedilmiştir. Danıştay 10. Dairesince 8.2.2000 tarih ve esas 1999/2196, karar 2000/315 sayılı kararı ile de iptal davası reddedilmiş ve bu ret kararı, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun 16.6.2000 tarih ve esas

¹⁵ GÖZLER, Kemal, "Vatandaşlık ve Milletvekilliği", Liberal Düşünce, Cilt 4, Yaz 1999, Sayı 16, s. 90-91.

2000/369, karar 2000/913 sayılı kararı ile onanmıştır. Bu karara karşı karar düzeltme talebinde bulunulmuş ise de, karar düzeltme istemi Danıştay İdari Davaya Daireleri Genel Kurulunun 1.12.2000 tarih ve esas 2000/1012, karar 2000/1229 sayılı kararı ile reddedilmiştir. Sonuç olarak, vatandaşlığın kaybına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı, idarî yargı organınca hukuka uygun bulunmuş ve karar kesinleşmiştir. Kesinleştiği belirtilen yargı kararları uyarınca Türk vatandaşlığını kaybeden Merve Safa Kavakçı, Anayasanın 66. ve 76. maddeleri ile Türk Vatandaşlığı Kanunu hükümlerine göre (*milletvekili seçilme yeterliliğini*) kaybetmiştir. Sonuç olarak, o dönemdeki TBMM Başkanı Merve Safa Kavakçı'nın milletvekili sıfatının kalmadığı hususunu Genel Kurulun bilgisine sunmuştur. TBMM Başkanı konuşmasında bunun yargı kararının Yüce Meclise duyurulmasından ibaret bir işlem olduğunu belirtmiştir.¹⁶

1.2.2. Yaş Şartı

Bazı hakların niteliklerinin, bunların kullanılmasında belli bir olgunluğa ulaşılmasını gerektirdiği düşüncesi, seçilebilme konusunda da kendisini göstermiş ve milletvekili olacak kimselerin, bu olgunluğun işareti sayılan belli bir yaşa gelmiş olmaları, hemen hemen bütün toplumların hukuk düzenlerinde şart koşulmuştur.¹⁷

13.10.2006 tarih ve 5551 sayılı Kanunla değişmeden önce Anayasanın 76. maddesi, seçilebilme yeterliliği için 30 yaşını doldurmuş olmayı aramaktaydı. Otuz yaş sınırının genelde yüksek olduğu düşünülmekteydi. Bu yaş sınırı, Avrupa ülkelerinde 18 ile 25 yaşları arasında değişmektedir.¹⁸ Türkiye’de milletvekili seçilebilme yaşının 30’dan 25’e düşürülmesi konusunda 1995 yılında bir anayasa değişikliği önerisi görüşülmüşse de bu öneri, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilmiştir.¹⁹

¹⁶ <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b069m.htm> (E.T: 22.4.2008).

¹⁷ ARASLI, Oya, a.g.e., s. 42.

¹⁸ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi “Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Seçilebilirliğe İlişkin Koşullar” başlığı altında ileride incelenmiştir.

¹⁹ GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000, s. 267.

10.10.2006 tarihinde ilk görüşmesi yapılan, 12.10 2006 tarihinde de ikinci görüşmesi yapılp Mecliste büyük bir mutabakatla kabul edilip yürürlüğe sokulan “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi” ile Anayasanın 76. maddesindeki milletvekili seçilme yaşı olarak belirtilen otuz yaş sınırı yirmi beşe indirilmiştir.²⁰ Türkiye

²⁰ 19/10/2006 tarihli ve 5552 sayılı kanunun 1 inci maddesiyle değiştirilmiştir. Kullanılan oy sayısı: 445, Kabul: 413, Ret: 19, Çekimser: 3, Boş: 5, Geçersiz: 5

TBMM Genel Kurulunda büyük bir mutabakatla kabul edilen Anayasa değişikliği teklifinin Başkanlığını AK Parti İstanbul Milletvekili Burhan Kuzu'nun yaptığı Anayasa Komisyonu görüşmeleri sonucunda hazırlanan komisyon raporu ise şu şekildedir: Anayasa Komisyonu Raporu; Başkanlığımızca 5.10.2006 tarihinde Esas Komisyon olarak Anayasa Komisyonuna havale edilen “Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekilleri Hatay Milletvekili Sadullah Ergin, Bursa Milletvekili Faruk Çelik, İstanbul Milletvekili İrfan Gündüz, Ankara Milletvekili Salih Kapusuz, Ordu Milletvekili Eyüp Fatsa ve 245 Milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi (2/869)”, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 36 ncı maddesinin ikinci fıkrası uyarınca alınan Danışma Kurulu tavsiyesi doğrultusunda 6.10.2006 tarihinde Komisyonumuzca görüşülmüştür.

Komisyon Başkanı Prof. Dr. Burhan Kuzu; seçilme yaşının otuzdan yirmi beşe çekilmesinin dünyadaki uygulamalar ve Avrupa Birliği standartlarına uygun olduğunu; Fransa'da yirmi üç, Almanya, Kanada, Rusya ve İngiltere'de on sekiz, Amerika Birleşik Devletlerinde yirmi beş yaş sınırı olduğunu, Teklifi sunuş konuşmasında ifade etmiştir. Belediye başkanı seçilmek için yirmi beş yaş sınırı olduğuna ayrıca dikkat çekmiştir. Genelde seçilme yaşının otuz yaşın altında olduğu ülkelerde; kırk yaş sınırı ve yüksek öğrenim şartının arandığı ikinci meclis olduğunu belirtmiştir. Yapılacak bu değişikliklerle % 60'ı genç nüfusu oluşturan ülkemizde daha genç kişilerden oluşan bir meclisle karşılaşacağımızı ifade etmiştir.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Mehmet Ali Şahin; bir çok siyasi parti programında seçilme yaşının yirmi beşe indirilmesi hedefi olduğunu, otuz yaş sınırının Gençlik Konseyleri toplantısında eleştiri aldığını, yirmi beş yaşın olumlu bir adım olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir.

Tasarının tümü üzerindeki görüşmelerde;

- Gençlerin kendi yaşamlarıyla ilgili kararların alınmasına en yüksek düzeyde katılması gerektiği, bu katılımın hem parlamento hem de dışında gerçekleşmesi gerektiği,
- Bu düzenlemenin Avrupa Birliği istediği ya da uluslararası platformlarda dile getirildiği için değil ülkemizin ihtiyaçları gerektirdiği için yapıldığı,
- Gençlerin yasama sürecine seslerini, düşüncelerini yansıtılabilmelerinin önemli olduğu,

Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifinin gerekçesinde ise şu hususlara dikkat çekilmiştir : “Seçme ve seçilme haklarının kullanımına ilişkin yol ve yöntemler, sınırlamalar ve şartlar, rejimin demokratikliğinin derecesini yansıttığı kabul edilmiştir.

Başta batı demokrasilerinde olmak üzere dünyanın çoğu ülkesinde seçme hakkıyla birlikte seçilme hakkı aynı yaş sınırlamasına tâbi tutulmuş ya da bu yaşın yalnızca birkaç yaş üzerinde bir sınır gösterilmiştir.

Avrupa Birliğine aday olan ülkemizin adaylık konumunu güçlendirebilmesi için öncelikle üyesi bulunduğu Avrupa Konseyine ilişkin standartları yerine getirmesi yerinde olacaktır.

Ülkemizin nüfusunun demografik yapısı da sosyolojik ve siyasî bir gerçeklik olarak seçilme yaş haddinin aşağı çekilmesini desteklemektedir. Toplumun demografik yapısına baktığımız zaman genç bir nüfusa sahip olduğumuz görülmür. Çalışan kesimin çok önemli bir yüzdesini otuz yaş altındaki insanlar oluşturuyorsa, toplum bu yaş kesiminin taleplerine bakarak bir ölçüde yönlendirilmeli, toplumun yönelişlerini de Türkiye Büyük Millet Meclisinde somutlaştırmalıyız. Gençliğin etkisinin, etkinliğinin ve katılım isteğinin çok arttığı bir çağda hele nüfusunun yüzde 60'ının otuz yaş altında olduğu bir ülkede, milletvekilliği için otuz yaş tabanı çok yüksektir. Bu nedenle milletvekilliği seçilme yaşı otuzdan yirmi beşe indirilmelidir.”

Anayasa Komisyonu üyesi Ankara Milletvekili Ersönmez YARBAY söz konusu komisyon raporuna muhalefet şerhi koymuş aşağıdaki gerekçelerle karşı çıkmıştır:

— Milletvekili seçilme için biyolojik yaş kadar, liyakat ve tecrübenin de önemli olduğu ve öncelikle dikkate alınması gerektiği,

Bu düzenlemenin yaşama geçirilmesi için tüm siyasi partilerin çalışması gerektiği,

— Gençlere verilen önemin, duyulan güvenin göstergesi açısından yirmibeş yaşın uygun görüldüğü,

— Seçme, seçilme yaşından daha önemliyken burada sınırın onsekiz olduğu,

Üyelerimizce Teklifin lehinde olarak ifade edilmiştir.

Bir Komisyon üyesi, bu Teklifin sembolik olduğunu, seçme ve seçilme yaşının aynı olması gerektiğini, alt yapının olmadığını belirtmiştir.

Meclis’de grubu bulunan siyasi partiler, genç seçmene şirin gözükmek için bu teklifi desteklediklerini açıklamışlardır. Halbuki Cumhuriyet Halk Partisi iki yıl önce yapılan bu yasal düzenlemeye ret oyu kullanmıştı.

Mensubu olduğum Adalet ve Kalkınma Partisi, seçmen yaşının 25’e indirilmesi yanında Seçim Kanunu ve Siyasal Partiler Kanununda da değişiklikler yapılmasını öngörmüştür. Seçim Kanununda ve Siyasal Partiler Kanununda değişiklikler yapmadan sadece milletvekili seçilme yaşının indirilmesi sembolik bir hareket olarak kalacaktır.

Üniversiteli ve çalışan gençliğin ülkemizde yeterli örgütlenmeleri olmadığı için aday gösterilecek milletvekilleri bir toplumsal tabana dayanmaktan çok parti yönetimlerinin takdiriyle aday gösterileceklerdir. Bu durum da gençliğin siyasete katılımını olumsuz yönde etkileyecektir.

Askerlik Kanununda bir düzenleme yapılmadan milletvekili yaşının 25’e indirilmesinin fazla anlamı olmayacak, özellikle yüksek öğrenim gören gençler askerliklerini yapmadıkları için bu yasadan yararlanamayacaklardır.”

Milletvekili seçilme yaşının düşük olduğu ülkelerde genellikle iki meclisli bir yasama sistemi bulunmakta, meclisin birinde milletvekili seçilme yaşı 18 yaş bile olabilirken ikinci mecliste bu yaş sınırı 40 yaş²¹ üzerinde tutulmuştur.

Milletvekili seçilme yeterliliğinde yaş şartı ile ilgili belirtilmesi gereken bir başka husus, 298 sayılı Seçim Kanunu uygulamasında, ilgililerin nüfus kütüğünde yazılı bulunan doğum tarihi (ay ve gün itibarıyla) esas alınır. Yaş düzeltme²² hakkında kesinleşmiş mahkeme kararının, aday listesinin YSK’ya ve-

²¹ TEZİÇ, Erdoğan, a.g.e., 2005, s. 263. Bazı ülkelerde, istisnai olarak, seçmenlik ve seçilebilme yaşı aynıdır. Fakat genelde, seçilebilme yaşı seçmen yaşından daha yüksektir. Birinci meclislerin aşırılıklarına karşı bir denge unsuru olarak düşünülen ikinci meclislere seçilebilme yaşı ise, genellikle daha yüksektir.

²² Yüksek Seçim Kurulunun 2002/603 sayılı kararı uyarınca, Asliye Ceza Mahkemesince yaş tashihi yapılması ve bu kararın temyiz edilmeksizin kesinleşmesi ve aile kütüğüne işlenmiş olması durumunda, siyasi partice aday gösterilen kişinin 2839 sayılı kanunun 10 ve 2709 sayılı T.C Anayasasınının 76. maddelerinde belirtilen otuz (30) yaşını doldurduğu yaş tashihi kararı ile doğrulandığı anlaşıldığından, adaylığı geçerlidir. TANDOĞAN, Mahmut, Siyasal Partiler ve Seçim Kanunları ile Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, Lazer Matbaa, Ankara, 2004, s. 199.

rildiği gün itibariyle gerçekleşmiş bulunması (belirtilen yaşı doldurulması) şarttır. Seçilenin yaşının seçim günü öngörülen yaşı doldurması, o kimsenin seçilme engelini ortadan kaldırmaz.²³

13.10.2006 tarihinde 5552 sayılı kanun ile seçilebilme yaşının 30'dan 25'e indirilmesi yerinde bir düzenlemedir. Avrupa Birliği ülkelerinin çoğunda 21 veya 25 olarak uygulanan bu şartın oldukça fazla genç nüfusa sahip ülkemizde uygulanmıyor olması toplumun mecliste temsiliyeti anlamında doğru olmayan bir düzenlemeydi. Yeni düzenleme sonrası 25 yaş ila 30 yaş arasında olan milletvekili sayısı bir elin parmaklarını geçmese de seçilebilme yaşının 25'e indirilmesi oldukça önemli bir adım ve gelişmedir.

1.2.3. Askerlik Hizmeti Şartı

Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmış olmak, milletvekili seçilme yeterliliğinin olumlu koşullarından birisidir. Askerlik Kanununa göre, askerlik yükümlülüğü bulunmayanlar ile askerlik hizmetinden muaf tutulanlar bakımından bu şart aranmaz. Askerlik yükümlülüğü olduğu halde tecilli olanlar ise, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip değildirlir.²⁴

Anayasa'nın 76ve 2972 sayılı Kanununun 9, 31/2 ve 36'ncı maddelerinin atıfta bulunduğu 2839 sayılı Kanunun 11/c maddesinde, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış bulunanların seçilme yeterliliği olmadığı belirtilmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, askerlik koşulunun da tam kanunsuzluk kapsamında süreye bağlı olmaksızın incelenebileceğine karar vermiştir.²⁵

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11/c bendinde yer alan askerliğini yapmış olma kavramının, askerliğini yapmış, askerliğini yapmış sayılmış veya askerliğe elverişli olmadığı saptanmış bulunması biçiminde anlaşılması gerektiğinden, seçimin yapıldığı tarihte "askerliğe elverişli değildir" ra-

²³ HATİPOĞLU, Muzaffer, PARLAR, Ali, Seçim Kanunları ve Seçim Suçları, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2004, s. 3.

²⁴ ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, 2007, s. 201.

²⁵ YSK., 15.7.1998, 187-79. Ayrıca bakınız, HATİPOĞLU, Muzaffer, PARLAR, Ali, a.g.e., s. 4.

poru bulunması ve raporda yer alan gerekçeler karşısında bu durumun kamu görevini aksatıcı nitelikte olmaması nedeniyle tutanağının iptali gerekmez.²⁶

Milletvekili seçilme yeterliliği şartlarından biri bulunmadığı halde milletvekili olarak seçilip daha sonra bu hususun tespit edilmesiyle YSK tarafından alınan bir karar ile milletvekili sıfatı sona erdirilen Bilecik Milletvekili Bahattin Şeker'in durumu bu konu ile ilgili en çarpıcı örnektir. Bahattin Şeker 20'nci Dönem milletvekili seçimlerinde Doğru Yol Partisinden Bilecik ilinden 24 Aralık 1995 tarihinde milletvekili seçilmiş, İl Seçim Kurulunca milletvekili seçildiğine ilişkin tutanak kendisine verilmiş, tutanağın bir örneği de 2839 sayılı Kanununun 36'ncı maddesi uyarınca Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiştir. Daha sonra YSK konuyu incelemiş bunun üzerine vermiş olduğu kararda Bilecik milletvekili Bahattin Şeker'in milletvekili tutanağının iptaline karar vermiştir. Konunun öneminin ve YSK'nın konuya ilişkin bakış açısının kavranabilmesi için milletvekili tutanağının iptaline yönelik 16.3.1999 gün ve 371/194 sayılı gerekçeli kararı ekte (*Ek I*) sunulmuştur.

YSK tarafından alınan bu karar sonucu TBMM Başkanı Yüksek Seçim Kurulunun Bilecik Milletvekili Bahattin Şeker kararı hakkında;

“Anayasanın 79'uncu maddesine göre seçim tutanağının iptal edilmiş olması, milletvekilliğinin sona ermesi sonucunu doğurmaktadır.

Bu nedenle, milletvekilliği sona eren Sayın Bahattin Şeker hakkındaki işlemler Başkanlıkça yapılacaktır.”

Denilerek,YSK tarafından milletvekilliği sona erdirilen Bahattin Şeker'in durumuyla ilgili meclise bilgi sunmuştur.²⁷ Kısaca, YSK Anayasanın 79'uncu

²⁶ Adaylığını koyan bir kimsenin, aday olduğu tarihte askerliğe elverişli olmadığı, düzenlenen raporla anlaşıldığı takdirde adaylığı geçerlidir. Ayrıca, raporun geç düzenlenmesinde ilgiliye bir kusur yükletilmez. YSK'nun 1978/1904 sayılı kararı). Bununla birlikte YSK'nın 1996/221 sayılı kararına göre: “Seçilen kişinin Anayasada ve ilgili kanunda öngörülmesine karşın askerlik hizmetini yapmamış olması nedeniyle, seçilme yeterliliği bulunmadığından tutanağın iptali gerekir”. TANDOĞAN, Mahmut, Siyasi Partiler Ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, Ankara, 2004, s. 208.

²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 20, Cilt 71, Yasama Yılı 4, 57. Birleşim, 18.3.1999.

maddesine uygun olarak kendisini yetkili görerek; Anayasanın 76'ncı maddesi ile 298 sayılı Kanununu “öncelik sonralık” yönlerinden karşılaştırıp, askerlik hizmeti şartının da “tam kanunsuzluk” kapsamı içerisinde incelenebileceği kararına varmıştır.

1.2.4. Eğitim Durumu

Belli bir öğrenim derecesine sahip olmak milletvekili yeterliliği için koşuldur. Seçmenlik için aranmayan bu koşul, milletvekilliği için zorunludur. Çünkü okuma yazma bilmeme milletvekilliği için görevini yerine getirilmesini güçleştirir. Günümüzde eğitim görevini ülke genelinde yaygınlaştırabilmiş gelişmiş ülkelerde böyle bir sorun söz konusu değildir. Milletvekili adaylarının, bu toplumlarda genellikle yüksek öğrenimlerini tamamlamış oldukları görülmektedir. Buna karşılık, eğitim olanaklarının tam anlamıyla gerçekleştirilemediği ülkelerde, adayların okuryazarlığı gerekli bir koşul olarak aranmaktadır. Türkiye’de 1924 (Madde 12) ve 1961 (Madde 68/2) Anayasaları okuma yazma bilmeyenlerin milletvekili seçilemeyeceklerini öngörüyorlardı. 1982 Anayasası ise (Madde 76/2), en az ilkokul mezunu olmayanların milletvekili seçilemeyecekleri kuralını getirmektedir.²⁸

²⁸ 1982 Anayasası Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu üyelerinden Şener AKYOL, eğitim konusu ile ilgili olarak Orhan ALDIKAÇTI başkanlığındaki Anayasa Komisyonunda şunları söylemiştir: “... Türkiye ilke olarak bugün uluslararası lisans ötesi tahsil yapan öğrenci listelerinden yayımlandığı kitaplarda o ülkenin halkında sonraki sıralara yükselmiş yetişkin insanı olan bir ülkedir. Mesela bir Zürih Üniversitesi, bir Lozan Üniversitesinin doktora listelerini araştırdığımız zaman Türkler öndedirler. Bu nedenle ben antipatik olacağımı ben baştan bile bile bu konuda yüksek tahsili öneriyorum, milletvekili olabilmek için. Eğer bu seviyede olmayan ortaokul, lise, ilkokul mezunu kişilerin de milletvekili olması öneriliyorsa zannediyorum bunun istisna olarak kabul edilmesi ve bu yetkinin de adayları gösteren partilere bırakılmasında yarar umuyorum.” Anayasa Komisyonu üyesi Rafet İBRAHİMOĞLU komisyonunda konuya ilişkin olarak ... “burada ortaokul mezunu olmayanlar denir. Ben deniz bununla yükseltilecek lise mezunu olarak tespit edilmesinde yarar görüyorum. Zira, Türkiye’de o gün bugün eğitim seviyesi önemli ölçüde gelişmiştir. İkincisi biz lise mezununa yedek subaylık hakkı vermezken milletvekilliği verir gibi bir duruma düşüyoruz. Orada da dikkatinizi çekmek istediğim bir husus bulunmaktadır. Üçüncüsü, Milli Eğitim Türkiye’de geniş bir reforma tabi tutulmaktadır bu sırada ve ilkokul 8 yıla çıkartılacaktır ve ondan sonrada sadece bir lise eğitimi bulunacaktır. O zaman bir de tefrik zorluğu ortaya çıkmaktadır. bu üç nedenle, ortaokul mezunu olmak yerine lise mezunu olmak kriterinin getirilmesin-

Ülkemizde okuryazar oranının ve eğitimli insan seviyesinin her geçen yıl artmasına rağmen, yalnızca eğitim yetersizliği nedeniyle bugün yurttaşlarımızın önemli bir bölümünün, en önemli siyasal haklardan biri olan milletvekili seçilme hakkını daha başından yitirdikleri söylenebilir.²⁹ Öte yandan, eğitim, seçilme hakkı yanında, tüm siyasal haklar bakımından da önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, kamu hizmetine girmede ilkokul mezuniyeti bir önkoşul niteliğindedir. Üstelik hizmetin daha üst basamaklarında, doğal olarak daha yüksek bir eğitim düzeyi aranmaktadır. Bu nedenle, devlet yönetimine etkin bir şekilde katılabilmek için, gerçekte yükseköğrenim görmüş olmanın bir ön-

de yarar görmekteyim”. Komisyon üyesi T. Fikret ALPASLAN ise şunları belirtmiştir: “ ortaokul hakikaten şu anda tahsil olarak ülkemizde düşük bir seviyededir. Yüksek tahsil veya asgari lise seviyesinde olmalı. Tatbikatına da baktığınız zaman meclislerin büyük bir kısmının birkaç malum şahıs hariç, onlar da daha ziyade bölgevi olarak gelenler hemen hemen yüksek tahsil görmüş olduğunu da görüyoruz.” Komisyon üyesi Kemal DAL ise konuya ilişkin şunları söylemiştir: “ ...yaşı 35’den daha küçük olur veya tahsili olmayan kimse de bir alanda ehil olabilir. Yani yetenekli olabilir. Millet bu kimseye bu yeteneğinden dolayı temsil yetkisi verebilir. Bu bakımdan yüksek tahsili çok yüksek bulduğumu belirtirim. Anayasa Komisyonu başkanı ALDIKAÇTI ise şunları söylemiştir: “ acıdır ama, gerçekte budur; bugünün gençleri bugünün gerçekten iyi eğitim görmüş gençleri, bizim içinde olduğumuz durumdan çok çok ileridedirler. Bunu da kabul etmek lazım. Bunu burada size söylüyorum. Dışarıda söylesem demogoji yapmak istiyor v.s. gibi sözler söylenir. Burada söylüyorum. Ortaokul mezunu olmayanlar sorununa gelince. Niçin biz ortaokul kıstasını getirdik. Çünkü gerçekten duyduk ki eski sistemimizde kanunumuz buydu; okur yazar olmak yeterli. Ama maalesef o okuyup yazma bilme yeterliliğinin gerçeği ifade etmediğini okuma yazma bilmeyenlerin de geldiğini gördük ve ortaokul mezunu olma kıstasını buraya ilkokulun üzerinde daha yüksek bir seviyeyi sağlamak için gerçekten biraz okuyup yazma bilmenin Türk kültürü seviyesinde sağlamak için koyduk. Gene burada söylemek istiyorum. Sosyal demokrat partilerin içerisinde, Batının sosyal demokratları içerisinde ilkokul mezunları, madencilikten gelme, kendini yetiştirmiş bakanlar devlet adamları vardır. Bu hakkı onlardan yiyemeyiz. Şu veya bu şekilde, tahsilini yapamamış diye yahut ta bu şekilde imkânsızlıklarla karşılaşmış, hayata atılmış diye bir insanda, ille sen milletvekili olmak için lise, hatta bazı arkadaşlarımız yüksek tahsil aradılar galiba, arayanlar vardı. Ben dehşete kapıldım bundan bu işi bu kadar zorlamanın hiçbir gereği yok burada sayın Meriç’e tamamen katılıyorum. Yukarıda belirtilen tartışmalar sonucu İlkokul mezunu olma şartı kabul edilmiştir. (Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Görüşme Tut. 11. Cilt, TBMM Kütüphanesi Yayınları, 26.6.1982, Bant 136, s.496 vd.). Ayrıca bakınız, TEZİÇ, Erdoğan, a.g.e., 2005, s. 263-264.

²⁹ EROĞUL, Cem, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, Ankara, 1991, s. 108.

koşul oluşturduğu rahatlıkla söylenebilir. Eğitim düzeyi bir yana, yalnızca okuryazar olmak bile birçok siyasal hakkın kullanılabilmesi için bir zorunluluktur. Dar anlamda siyasal haklar içinde, okuryazar olmayanlara açık bulunan yalnızca iki hak vardır: vatandaşlık hakkı ile seçmenlik hakkı.³⁰

Gözübüyük'e göre, ulusal egemenliği kullanan ve genel oyla seçilmiş bir Mecliste, ulusun temsilini, ilkokul da olsa öğrenim koşuluna bağlamayı demokrasi ile bağdaştırmakta güçlük vardır.³¹

Demokrasi ilkeleri açısından eğitim durumu şartını ilkokuldan mezun olmak olarak belirlemek temsilde aşırı bir kısıtlamaya gidilmemesi açısından doğru bir uygulamadır. Bir ülkenin kültür seviyesi ve eğitim durumu nasılsa milletvekillerinin de eğitim durumu ve kültür seviyesi o ülke gerçeklerini yansıtacak şekilde olmalıdır. Çünkü meclisi oluşturanlar milletin vekilleridir ve o ülke gerçeklerini yansıtmalıdır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki, milletin gerçek anlamda temsilinin sağlanması ne kadar önemli ise milleti temsil eden vekillerin bu görevlerini layıkıyla yerine getirebilmeleri ve meclisi yurt içinde ve dışında iyi bir şekilde temsil edebilmeleri de bir o kadar önemlidir. Bununla birlikte konusunda iyi eğitim almış milletvekilinin sorunlara daha nesnel ve bilimsel bir bakış açısı kazandırması ve meclisin temsilindeki başarısı göz ardı edilmemesi gereken önemli hususlardır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda 24. Dönem milletvekillerinin öğrenim durumlarını inceleyecek olursak karşımıza şu tablo çıkmaktadır:³²

³⁰ EROĞUL, Cem, a.g.e., s. 109.- OKSEL, Muhteşem, Milletvekili Seçilme Yeterliliği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999, s. 121-122'den alınmıştır.

³¹ GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 190. Bu konuda YSK'nın verdiği bir karar şöyledir: "Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne çıkartılan genelgeyle; Yetişkinler II. Kademe Başarı Belgesine sahip olanların ilkokul mezunlarına tanınmış olan tüm yasal haklardan yararlanacakları ve ilköğretimin 6, 7 ve 8. sınıflarını tamamlamak için Açık İlköğretim Okuluna başvurabilecekleri belirtilmek suretiyle, "Yetişkinler II: Kademe Başarı Belgesi" ilköğretim diploması olarak kabul edilmiş olduğundan, yani Yetişkinler II: Kademe Eğitim Başarı Belgesi, ilköğretim diploması yerine geçtiğinden, milletvekili adayının ilköğretim mezunu olduğunun kabulü gerekir." (YSK 2002/792).

³² 24. Dönem TBMM Albümü, TBMM Basımevi Yayınları, Ankara, 2011, s. XVIII.

Yüksekokul (fakülte) mezunu 514 kişi, lise ve dengi okul mezunu 33 kişi, ortaokul mezunu 1 kişi, ilkokul mezunu ise 2 kişidir. Görüleceği üzere Anayasamızın 76. maddesi ilkokul mezunu olmayı yeterli görmüşken ilkokul mezunu sadece 2 kişi bulunmaktadır, seçilen milletvekillerinin çoğunluğu yüksekokul mezunudur. Bunun yanında, 24. Dönemde TBMM’de 55 Profesör, 10 Doçent, 12 Yardımcı Doçent, 41 Doktoralı, 85 Yüksek Lisans mezunu milletvekili bulunmaktadır.

1.3. Olumsuz Koşullar

1.3.1. 1.3.1. Kısıtlılık

Bir kimsenin fiil ehliyetine tam olarak sahip olması için aranan olumsuz şart ise, o kimse hakkında kısıtlılık kararının alınmamış olmasıdır. Kısıtlılık, bir kimsenin kanunda öngörülen muayyen sebeplerden birine dayanarak, mahkeme kararı ile fiil ehliyetinden tamamen veya kısmen mahrum edilmesidir. Kısıtlılık kararı sadece ergin kişiler için alınır. Çünkü küçükler zaten velayet ve vesayet altındadırlar ve korunmaktadırlar. Hakkında kısıtlılık kararı alınan herkes, aynı zamanda vesayet altına alınmaz. Hakkında kısıtlılık kararı alınan kişi, ana veya babanın velayeti altına konabileceği gibi, vesayet altına konan kişi de her zaman kısıtlı olmayabilir. Küçüklerin vesayet altına alınmalarında durum böyledir. Kısıtlılık sebepleri, Medeni Kanun’un 405, 406, 407 ve 408’inci maddelerinde sınırlı olarak sayılmıştır.

Bir kimse hakkında kısıtlılık kararı verilebilmesi için, kanunda sayılan akıl hastalığı, akıl zayıflığı, savurganlık, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşam tarzı, kötü yönetim, bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı ceza gibi hususların yanında her ergin için de mahkemenin vereceği, kısıtlılık kararı veya istek üzerine kısıtlılık talebi yeterli olmayıp, her öngörülen sebebin yanında kanunda öngörülen diğer hususların da varlığı aranacaktır.³³

Hemen hemen bütün demokratik ülkelerin seçim mevzuatlarına göre, kısıtlı kimselerin, siyasal hakları kullanmaları mümkün değildir. Bu durum seçme

³³ ÖZTAN, Bilge, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 235.

seçilme yeterliliğini ortadan kaldıran bir hal olarak ortaya çıkmaktadır. Kısıtlı sayılmayı gerektirecek durumlar bazı ülkelerde, örneğin Almanya’da Seçim Kanununda gösterilmiş, bazı ülkelerde ise yalnız kısıtlılıktan söz edilmekle yetinilerek, bunun kapsamına giren durumlar belirtilmemiştir. Örneğin, İngiltere’de durum böyledir.³⁴ Kısıtlılığın seçilme yeterliliğini ortadan kaldıracak bir durum olarak görülmesi, kuşkusuz, hiç yadırganmayacak bir anlayıştır. Kendi kendisini yönetmekten aciz olan bir kimsenin, toplumu temsil etmek hakkına sahip olması düşünülemez.

Ayrıca 1924 Anayasamızdan başlamak üzere tüm Anayasalarımızda (1961-1982) kısıtlı olmamak şartının seçilebilme şartı olarak kabul edilmiş olması bu konuda tereddüde yer olmadığını göstergesidir.

1.3.2. Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık

(Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma)

Gerek bir şahsi hürriyeti tahdit eden ceza mahkûmiyeti sonucu olsun gerekse bağımsız olarak hükmedilsin, kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasının kesinleşmesi niteliğine göre, daimi veya geçici olarak seçilme yeterliliğinin kaybedilmesine neden olur.³⁵ Bir kişinin mahkûmiyeti seçilmeye engel oluşturmaya bile eğer kamu hizmetlerinden yasaklı kılınmışsa bu kişi 2839 sayılı Kanunun 11/d fıkrası gereği seçilemez.³⁶

Ceza hukukunda kamu hizmetlerinden yasaklılığın kapsamı, siyasi haklardan, kamu memuriyet ve hizmetlerinden, şeref ve alametlerden ve bunların

³⁴ ARASLI, Oya, a.g.e., s. 47.

³⁵ Konuya ilişkin YSK 18.2.1985 tarih ve 107 sayılı kararında; Kamu hizmetlerinden yasaklı olanlar seçmen olamazlar ve seçilemezler. Kamu hizmetlerinden yasaklılık ister şahsi hürriyeti tahdit eden bir ceza mahkûmiyeti sonucu olsun, isterse bağımsız olarak hükmedilsin hükmün kesinleştiği tarihten itibaren, daimi veya geçici olarak seçilme yeterliliğinin kaybına neden olur. Olayda 1 yıllık memuriyetten men cezası seçim gününden önce kesinleşmiş olduğuna ve bu durumda olan kişinin tutanağına süresi içinde itiraz edilmediğine göre, adı geçeninin tutanağı tam kanunsuzluk sebebiyle iptal edilmelidir. (KUBAT, Mehmet Doğan, Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, İstanbul, 1999, s. 309-310)

³⁶ YSK’nın 22.4.1994 tarih ve 1194 sayılı kararı.

bahsettiği her türlü haklardan vesayete ilişkin hizmetlerden ve bütün bunları yeniden kazanma ehliyetinden yoksunluk olarak belirlenmiştir. Yasaklılığın sürekli veya geçici olması arasında kapsam açısından hiçbir fark bulunmamaktadır. Sürekli yasaklılıkta söz konusu hakları koruma kullanma ve yeniden kazanma ehliyeti ebediyen kaybedilmekte, geçici yasaklılık durumunda ise bu hakları koruma, kullanma ve yeniden kazanma ehliyeti yasaklılık süresi içinde yitirilmiş olunmakla birlikte, sürenin sonunda yeniden kazanma ehliyeti geri gelmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun “Güvenlik Tedbirleri” başlıklı ikinci bölümünün 53’üncü maddesine göre;

- (1) Kişi kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak; a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya devlet, il, belediye, köy veya bunların denetimi altında bulunan kurum veya kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten, b) Seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan yoksun bırakılır.
- (2) Kişi, işlemiş bulunduğu suç dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezası infazı tamamlanıncaya kadar bu hakları kullanamaz.

Toplumda kişiler arasında güven esasına dayalı bir ilişki biçimi hâkimdir. Suç işleyen kişi, toplumun kendisine duyduğu güveni bu nedenle yitirmektedir. Bu nedenle, suç işleyen kişi özellikle güven ilişkisinin varlığını gerekli kılan belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmaktadır.

Kişinin işlediği suçtan dolayı belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılabilmesi için, işlediği suçun kasıtlı bir suç olması ve ayrıca bu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm olması gerekir.

Maddenin birinci fıkrasında, işlediği suç dolayısıyla kişinin hangi haklardan yoksun bırakılacağı sayma yöntemiyle ve sınırlı olarak belirlenmiştir.

Birinci fıkrada söz konusu edilen hak yoksunlukları için mahkemenin karar vermesine gerek yoktur. Başka bir deyişle, bu hususla ilgili olarak hükümde bir açıklığın bulunması gerekli değildir.

Maddenin düzenlemesindeki kasıtlı bir suç işlemek dolayısıyla hapis cezasına ve mahkûmiyete bağlı hak yoksunluğu süresiz değildir. Mahkûmiyete bağlı hak yoksunluğu, belli bir süreyle sınırlandırılmıştır. Bu sistemde hak yoksunluğu mahkûmiyetin kesinleşmesiyle başlayıp mahkûm olunan hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar devam edecektir.³⁷

5237 sayılı Kanununun 53. maddesinin gerekçesine bakacak olursak; kişi mahkûm olduğu cezanın infazının gereklerine uygun davranarak bunun tamamlanmasıyla kendisinin tekrar güven duyulan bir kimse olduğu konusunda topluma da bir mesaj vermektedir. Bu bakımdan hak yoksunluklarının en geç cezanın infazının tamamlanması aşamasına kadar devam etmesi, suç ve ceza politikasıyla güdülen amaçlara daha uygun düşmektedir.³⁸

Bu sistemde süresiz bir hak yoksunluğu söz konusu olmadığı için, yasaklanmış hakların geri verilmesinden artık söz edilemeyecektir.

Maddenin üçüncü fıkrasında mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen veya koşullu salıverilen hükümlünün kendi alt soyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayımlık yetkilerini kullanabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, dördüncü fıkrada, kısa süreli hapis cezası ertelenmiş veya fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmuş olan kişiler hakkında mahkûm oldukları cezaya bağlı herhangi bir hak yoksunluğunun doğmadığı hüküm altına alınmıştır.

Maddenin beşinci fıkrasında belli bir hak veya yetkinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen kasıtlı suçlar dolayısıyla mahkûmiyet halinde, mahkûm olunan cezanın infazından sonrada etkili olmak üzere bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına ayrıca hükmedilmesi öngörülmüştür. Bu durumda, mahkemenin belli bir hak ve yetkiyle ilgili olarak vereceği yasaklama kararı bir güvenlik tedbiri niteliği taşımaktadır.³⁹

“Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık” konusu ile ilgili üzerinde durulması gereken bir başka husus, bu kurumun uygulanması sonucu belli bir haktan yok-

³⁷ ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 677.

³⁸ TBMM, Dönem 22, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 664, a. 460 vd.

³⁹ TBMM, Dönem 22, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 664, a. 460 vd.

sun bırakılan kişiye yönelik bu durumun ceza olarak kabul edilip edilemeyeceği yani haktan yoksun bırakılmanın bir ceza türü olup olmadığıdır. Anayasa'nın 38'inci maddesinin 3'üncü fıkrasına göre "Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur". Türk Ceza Kanununun "Güvenlik Tedbirleri" başlıklı 53'üncü maddesine bakacak olursak kamu hizmetlerinden yasaklılığın bir güvenlik tedbiri olarak düzenlendiği görülecektir. Türk Ceza Kanunu, "Cezalar" başlığını taşıyan 45'inci maddede, cezaları "hapis" ve "adlî para cezası" ismi ile ifade etmiştir. Öyleyse, ceza hukuku düzeninde, cezalar, hapis cezası ve adlî para cezasıdır.

765 Sayılı Kanunundan farklı olarak, 5237 Sayılı Ceza Kanununun gerekçesinde "aslı ceza ve ferî ceza ayırımı" kaldırılmış, hukuku bağlayıcı cezalar, ceza sayılmayıp, güvenlik tedbiri sayılmış ve tedbir kalıbında düzenlemiştir.⁴⁰

Suç işleyen kişiye karşı kamunun duyduğu güvenin azalması veya kaybolması olağandır. Suçlu kişi toplum ile arasındaki güven ilişkisinin devamını gerektiren bazı hakları kullanmaktan mahrum olacaktır.

Anayasanın 38'inci maddesinde ifadesini bulan "Kanunîlik İlkesi", güvenlik tedbirlerinin neler olduğunun, hangi halde, kime ve nasıl uygulanacağını ve infaz biçiminin belli edilmesini zorunlu kılmıştır. Bu, güvenlik tedbirlerinin belli bir düzeyde organize edilip düzenlenmesini gerektirmektedir. Bu demektir ki, kurumsallaştırma açısından güvenlik tedbirleri ile cezalar arasında bir fark bulunmamaktadır. 5237 sayılı yeni TCK ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile güvenlik tedbirleri, mevzuatımızda, organik anlamda "sistemik bir düzenlemeye" kavuşmuş bulunmaktadır.

Güvenlik tedbirleri, cezaların uygulanamadığı, uygulansa bile yeni suçları önlemede yetersiz kaldığı hallerde, geleneksel ceza sistemini tamamlayan hukuksal koruma araçları niteliğindedir. Esasen bu tedbirler, dayandıkları esaslar farklı olduklarından, cezaların yerine konulan, başka bir anlatımla ikame yaptırımlar değildir. Bu konuda, bastırma ve tenkil edici olma vasfı ön plâna çıkabilmektedir. Cezaî sorumluluk bakımından tam anlamıyla cezaî ehliyete sa-

⁴⁰ HAFIZOĞULLARI, Zeki, 5237 sy. Türk Ceza Kanununda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri, <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/guvenlik-tedbirleri.html> E.T: 17.10.2008)

hip bir kimsenin, hürriyeti bağlayıcı bir cezaya çarptırılmasa dahi, bu şahıslar hakkında uygulanan “sosyal savunma” tedbirlerini, güvenlik tedbiri olarak saymak yerinde olacaktır.

Suç ve ceza siyaseti ilkelerine uygun olarak, yeni TCK’da yer alan güvenlik tedbirleri, düzenleniş şekli ve amacı itibarıyla, hem bu tedbirlerin bireyselleştirilmesine imkân verecek, hem de suç ve suçluluğu önleme bakımından yararlı ve yerinde olacaktır. Sonuç olarak, Türk Ceza Kanununda “Cezalar” başlığı altında bir alt başlık olarak düzenlenmemiş olsa da güvenlik tedbirleri (Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık) sonuçları bakımından cezalandırıcı bir etkiye sahiptir.

1.3.3. Bazı Suçlardan Dolayı Hüküm Giymek

Anayasamızın 76’ncı maddesine göre: “...taksirli suçlar hariç toplam bir⁴¹ yıl⁴² veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına⁴³ hüküm giymiş olanlar; zim-

⁴¹ 1961 Anayasasının 68. maddesinde “...taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezasıyla veya...gibi yüz kıırtarıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar da milletvekili seçilemezler” olarak düzenlenmişti.

⁴² Yüksek Seçim Kurulunun 02.03.1996 tarih ve 71 numaralı kararına göre; XX. Dönem Şanlıurfa Milletvekili A.K’nın mahkumiyeti nedeniyle tutanağının iptali görevi, Anayasamızın 79. maddesi gereği Yüksek Seçim Kurulundur. Ancak 6136 sayılı kanunun geçici 8. maddesi kapsamına giren ceza karşısında itiraz reddedilmelidir. Seçimine engel sabıkası olduğu iddia edilen milletvekili A.K hakkında Şanlıurfa 2. ağır ceza mahkemesince verilen 08.11.1979 tarih ve E:1979/10, K: 1979/169 sayılı karar ile Zabıtaya Silahla Mukavemet ve 6136 sayılı kanuna muhalefet etmek suçlarından verilen 1 yıl dört aylık hapis ve beş yüz lira para cezası ile TCK’nın 36. maddesi gereğince suçta kullanılan ruhsatsız silahın zoraltımı yolundaki kararda hükümlüye ait suça konu silah önceden adliye emanetine alınıp zoraltımına karar verilmiştir. Bu itibarla hükümlünün silahının sonradan yürürlüğe giren 3831 sayılı yasanın belirlediği biçimde ve zamanda ilgili makamlara haber vermesine veya teslimine maddeten olanak bulunmamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da silahını kendiliğinden teslim ettiği varsayılarak 3831 sayılı yasa ile 6136 sayılı yasaya eklenen geçici 8. madde uyarınca, geçmiş hükümlülüğün tüm sonuçları ile ortadan kaldırılmış olduğu esas alınıp gereği yapılmalıdır. Yargıtay Ceza Daireleri ile Ceza Genel Kurulunun bu konudaki yerleşmiş uygulamaları da aynı doğrultudadır. Bu durumda adı geçen yasak silah bulundurma suçundan ötürü hükümlülüğü ortadan kalkmış bulunduğundan, kalan, memura silahlı direnmeden 4 aylık hapis cezasına hükümlülüğü de milletvekili seçilmesine engel oluşturmamaktadır.

⁴³ Anayasada her ne kadar, ağır hapis olarak nitelenen cezalara hüküm giyenlerinde milletve-

met, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla⁴⁴, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine⁴⁵ katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler”.⁴⁶

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11’inci maddesinin (f) bendine göre ise; aşağıda yazılı olanlar milletvekili seçilemezler:

f) Affa uğramış olsalar bile;

1. (Değişik: 2/1/2003-4778/15 md.) Basit ve nitelikli zimmet,⁴⁷ irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık,⁴⁸ sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım sa-

kili olamayacakları öngörülmekteyse de, 5237 sayılı TCK ile hapis, ağır hapis ayırımına son verilmiş ve 5252 sayılı TCK’nın Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunla da, kanunlarda öngörülen, ağır hapis cezalarının, hapis cezasına dönüştürülmüş olması nedeniyle bu anayasa hükmünün uygulama imkânı kalmamıştır. (ATAR, Yavuz,a.g.e., s. 201.)

⁴⁴ YSK’nun 12.2.1985 tarih ve 76 sayılı kararı uyarınca: “ 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11-f maddesinde sayılan yüz kızartıcı suçlar bu maddede sayılanlardan ibarettir; maddenin kapsamı subjektif değerlendirmelerle genişletilemez; o halde TCK’nın 240. maddesi gereğince verilen altı ay hapis cezasına ilişkin mahkumiyet kararı ne suçun niteliği ne de cezanın süresi yönünden seçilmeye engel teşkil etmez. (KUBAT, Mehmet Doğan, Seçim Mevzuatı, İstanbul, 1999, s. 309.)

⁴⁵ 2002 yılından önce “ideolojik ve anarşik eylemler” olarak 76. madde metninde yer alan ifade, 2002 yılında yapılan anayasa değişikliği ile “terör eylemlerine” olarak değiştirilmiştir.

⁴⁶ 27.12.2002 tarih ve 4777 sayılı Kanun 1’inci maddesi.) Mahkumiyetin seçilmeye engel olabilmesi için mahkumiyetin seçimden önce kesinleşmiş olması gerekir. Taksirli suçlardan dolayı verilen mahkumiyet kararları seçilmeye engel oluşturmaz. Ancak suçun taksirli nitelikte olması nedeniyle seçilmeye engel oluşturmasa dahi, koşulları varsa kısıtlılık hali seçilmeye engel oluşturur

⁴⁷ 5237 sayılı YTCK ile zimmet’in basit ve nitelikli ayırımı ortadan kalkmıştır.

⁴⁸ YSK’nın 2002/552-553-564 sayılı kararlarında da belirtildiği üzere; Aday listelerinin verilmesinden sonra bir siyasi parti adayının “Evrakta sahtekarlık”, “Dolandırıcılık” suçundan dolayı seçilmeye engel mahkumiyeti olduğunun anlaşılması üzerine, bu adayın aday listesinden çıkartılarak meydana gelen eksikliğin, anılan parti genel başkanlığından usul çerçevesinde yeniden aday istenilerek tamamlanması gerekir. (TANDOĞAN, Mahmut, a.g.e., s. 201.)

- tımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,
2. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,
3. (Değişik: 2/1/2003-4778/15 md.) Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,
4. Türk Ceza Kanununun 536. maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537'nci⁴⁹ maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkûm olanlar.

Anayasanın 76'ncı maddesi hükmüyle affa uğramış olanların bile milletvekili seçilemeyeceklerinin öngörülmüş olması, cezayla birlikte suçu bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kaldıran genel affın niteliği ile bağdaşmamaktadır.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan bazı suçları işleyenlerin “affa uğramış olsalar bile” milletvekili seçilemeyeceğine ilişkin hüküm bu maddelerdeki diğer hapis cezaları için geçerli değildir. Affa uğramış olsalar bile ifadesi sadece ismen sayılan suçları kapsamaktadır.⁵⁰ Zira Milletvekili Seçimi Ka-

⁴⁹ Her ne kadar 2839 sayılı kanunun 11'inci maddesinde TCK'nın 536 ve 537'nci maddelerine atıf yapılmışsa da 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu ile bu maddelerin yeni kanunda karşılıkları bulunmamaktadır.

⁵⁰ YSK'da vermiş olduğu kararlarda, hırsızlık suçunu (YSK, Karar No: 1299, k.t. 21.6.1989, YSK ilke kararları 1988-1989-1990 yılları, S. 197; YSK., Karar No:133, k.t. 12.5.1990, YSK ilke kararları 1988-1989-1990 yılları, s. 322; YSK., Karar No:98, k.t. 2.6.1991, YSK kararları 1991-1992 yılları, s. 56, emniyeti suistimal suçunu (YSK., Karar No:1206, k.t. 7.6.1988, YSK ilke kararları 1988-1989-1990 yılları, s. 200.; YSK., Karar No:100, k.t. 9.6.1991, YSK kararları 1991-1992 yılları, s.62.), dolandırıcılık suçunu, (YSK Karar No:206, k.t. 23.6.1990, YSK ilke kararları 1988-1989-1990 yılları, s.346; YSK., Karar No:63, k.t. 30.3.1991, YSK kararları 1991-1992 yılları, s. 185. ;YSK., Karar No: 1179, k.t. 20.4.1994, YSK kararları 1993-1994 yılları, s. 130; YSK., karar No:1227, k.t. 24.4.1994, YSK kararları 1993-1994 yılları s. 133), zimmet suçunu (YSK Karar No: 448, k.t. 15.10.1985; YSK Karar No:9, k.t. 12.1.1991, YSK kararları 1991-1992 yılları, s.13), rüşvet suçunu (YSK Karar No: 100, k.t. 31.3.1990, YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 yılları, s.314), yüz kızartıcı suç kabul ederken, ırza geçme suçunu (YSK., Karar No: 88, k.t.14.6.1992, YSK Kararları 1991-1992 yılları,

nununun milletvekili seçilme yeterliliğini daha ayrıntılı olarak düzenleyen 11'inci maddesinde "affa uğramış olsalar bile" milletvekili seçilmeyi engelleyen suçlar tek tek sayılmıştır. Bu maddede sayılan suçlar dışında kalan suçlardan dolayı bir yıl ve daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar affedildikleri takdirde milletvekili seçilebileceklerdir.⁵¹

1.3.3.1. Yüz Kızartıcı Suç Kavramı

Milletvekili seçilme yeterliliği ile ilgili ele alınması gereken bazı tartışmalı kavramlar vardır. Bunlardan ilki yüz kızartıcı suç kavramıdır. Yüz kızartıcı suç kavramı, mevzuatımızda geniş yer bulan, kendisine ağır "cezai sonuçlar" bağlanmış, fakat niteliği ve dolayısıyla içeriği kesin olarak saptanamamış bir deyimdir.⁵² Söz konusu kavramda "suç" kelimesinin yer alması, bu ibarenin ceza hukukuna ait olduğu izlenimini oluştursa da kavramın ceza hukukuyla "doğrudan" bir ilgisi yoktur. Çünkü her şeyden önce TCK'da, suçların çeşitli yönlerden yapılan ayırımında yüz kızartıcı suçlar şeklinde bir tasnif yer almış değildir. İkinci olarak, doktrinsel bazı ayırımlar örneğin; hareketin türleri açısından icrai suç-ihmalî suç veya sonuç bakımından şekli suç-maddî suç⁵³ yönünden de yüz kızartıcı suç-yüz kızartıcı olmayan suç şeklinde bir sınıflama yoktur. Ancak aşağıda görüleceği üzere mevzuatımızdaki birçok hükümde Ceza Kanunumuzda yer alan bazı suçlara "yüz kızartıcı suç" niteliği verilmiş ol-

rı, s. 199), zinayı (YSK., Karar No: 1429, k.t. 2.8.1989, YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 yılları, s.213.), livataya, (YSK., Karar No: 365, k.t. 17.8.1987), karşılıksız çek verme suçunu (YSK., Karar No: 1348, k.t. 29.6.1989 YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 yılları, s.208; YSK., Karar No: 206, k.t. 23.6.1990, YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 Yılları, s. 346, YSK., Karar No: 1179, k.t. 20.4.1994, YSK Kararları 1993-1994 Yılları, s. 130; YSK., Karar No: 1227, k.t. 24.4.1994, YSK Kararları 1993-1994 Yılları, s. 133.), Hileli Vergi suçunun (YSK., Karar No: 216, k.t. 22.5.1986), uyuşturucu maddelerden afyon satma suçunu (YSK., Karar No: k.t. 21.8.1989, YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 Yılları. S. 239.), yüz kızartıcı olarak kabul etmemektedir. Ayrıca bakınız, BİLİR, Faruk, a.g.e., 2001, s. 42.

⁵¹ ATAR; Yavuz, a.g.e., s. 202.

⁵² EREM, Faruk, "Yüz Kızartıcı Suç Kavramı", Ankara Barosu Dergisi, Sayı:2, 1976, s. 172.

⁵³ İÇEL, Kayıhan – ÖZGENÇ, İzzet – SÖZÜER, Adem - MAHMUTOĞLU Fatih S. - ÜNVER Yener, Suç Teorisi, 2.Kitap, Sebat Yayıncılık, İstanbul, 1999,s. 70,77

duğundan, bu kavram “dolaylı” olarak ceza hukukunu da ilgilendirmektedir.⁵⁴

Bazı Anayasalarımızda milletvekili seçilmeye ilişkin hükümlerde milletvekili seçilecek kişilerle ilgili olarak, yüz kızartıcı suçtan mahkûmiyeti bulunmama şartı sayılmıştır. 1876 tarihli Kanunî Esasınin milletvekili seçilemeyecek kişileri sayan 68’inci maddesinde yüz kızartıcı suç terimi yer almamıştır. Bunu takiben Milli Mücadele yıllarında kabul edilen 1921 Anayasasında ise, milletvekili seçilme yeterliğine ilişkin bir hüküm yoktur. 1924 Anayasasının bu konuya ilişkin 11 ve 12’nci maddelerinde de yüz kızartıcı suç ifadesine yer verilmemiştir. Son maddede bazı suçlar sayılmış ve bu suçlardan mahkûm olanların milletvekili seçilemeyecekleri belirtilmiştir.⁵⁵ Daha yakın tarihli olan 1961 Anayasasının konuyu düzenleyen 68’inci maddesinde ise birtakım suçlar sayılarak bunlara yüz kızartıcılık vasfı verilmiştir.⁵⁶ Buna göre, madde de sayılan suçları ve “gibi” şeklinde örneklendirerek, bunlara benzer suçları işleyenler milletvekili adayı olamıyordu. Ayrıca, maddede değişiklik yapılmadan önce, bu suçlar affa uğramış olsalar bile sonuç aynıydı. Bununla birlikte, 68’inci madde 1801 sayılı Kanunla değiştirilerek maddedeki bu ifade çıkarılmış ve böylece seçilme yasağına bir yumuşaklık getirilmiştir.⁵⁷

1961 Anayasasının 68’inci maddesinin gerekçesinde, bu hükmün eski Anayasanın (1924 Anayasasının) 12ve 13’üncü maddelerine girdiği belirtilmekle beraber, yukarıda da belirtildiği gibi, 1924 Anayasasının 12’nci maddesinde yüz kızartıcı suç ibaresine rastlanılmamaktadır. Ancak her iki hüküm karşılaştırıldığında, 68’inci maddesinde yüz kızartıcı suç olarak belirtilen “hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas” suçlarının, 12’nci maddede yüz kızartıcı oldukları belirtilmeden sayılmış olduğu görülecektir.

⁵⁴ DURSUN, Selman, Yüz Kızartıcı Suç Kavramı, http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisiyi/36/web/ceza_hukuku/selman_dursun.htm (E.T: 6.6.2008)

⁵⁵ 1924 Anayasası m. 12: “...hırsızlık,sahtecilik,dolandırıcılık,inancı kötüye kullanma,dolanlı iflas suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar...milletvekili seçilemezler.”

⁵⁶1961 Anayasası m. 68: “...zimmət, ihtilas, irtikâp, rüşvet,hırsızlık,dolandırıcılık,sahtecilik, inancı kötüye kullanma,dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar,affa uğramış olsalar da milletvekili seçilemezler”.

⁵⁷ ÇAĞLAYAN, M. Muhtar “ “Yüz Kızartıcı Suç Üzerinde Bir İnceleme ve Önerimiz”, Adalet Dergisi, Yıl: 1968, Sayı: 1-2, 1977, s. 38.

Ayrıca, 68'inci madde bu suçlara ek olarak "zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet" suçlarını yine yüz kızartıcılık niteliğini vererek saymıştır.⁵⁸

1982 Anayasasının milletvekili seçilme yeterliliğini düzenleyen 76'ncı maddesinde de yüz kızartıcı suç kavramına yer verilmiştir. Maddedeki, yüz kızartıcı suçlarla ilgili ifade 1961 Anayasası 68'inci maddesi ile aynı sayılabilir. İki madde arasındaki tek fark, 68'inci maddedeki affa ilişkin ifadenin daha sonra yapılan değişiklikle ortadan kaldırılmasına rağmen, 76'ncı maddede bu ifadenin halen mevcut olmasıdır.⁵⁹ Bu maddenin gerekçesinde, 1961 Anayasasındaki seçilmeyi önleyen sebeplerin birçoğunun korunduğu, bunlara ilaveten bazı değişiklikler yapıldığı ve bunlarda cezanın ağırlığı ve suçun "yüz kızartıcı" ve topluma zarar verici olmasına yönelik karakterde olanlara ağırlık verildiği belirtilmiştir.⁶⁰ Gerekçenin devamında da yapılan değişikliklerden söz edilmiş ve cezanın ağırlığı ile ilgili değişiklik belirtildikten sonra, eklenen suçlara yer verilmiştir. Gerçekten, 1982 Anayasasında, 1961 Anayasasından farklı olarak,

⁵⁸ DURSUN, Selman, a.g.m, s.1.

⁵⁹ 1982 Anayasası Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu üyelerinden Şener AKYOL, " yüz kızartıcı suç" kavramı ile ilgili olarak Orhan ALDIKAÇTI başkanlığındaki Anayasa Komisyonunda şunları söylemiştir: " yüz kızartıcı suçtan mahkum olanlar denilmiş. Bunun "ceza bütün sonuçları ile affa uğramış olsa bile" kaydıyla hudutlandırılmasından yanayım. Yasama organının geçmiş dönemlerde azalmış olan saygınlığının yeniden iadesi için, herhangi bir şekilde affa uğramış olanların dahi milletvekili olamamaları yolunun açılmasında, daha doğrusu milletvekili olması yolunun tıkanmasından yanayım. Bu üç noktayı öneri ve teklif olarak arz ediyorum. Teşekkür ederim efendim." Komisyon üyesi Kemal DAL ise: " sayın AKYOL'un fikirleri çok güzel, yerinde insanın gönlüde istiyor ki öyle olsun ama affın bundan istisna edilmesini bendeniz pek hazmedemedim. Çünkü asıl böyle bir müessesedir ki toplum içerisinde bir insanın kirliliğini yıkayıp götüren bir müessese olarak kabul edilmiştir. Zaten af gerekmezse yapılmaz. Gerçi bizde çok suiistimal edilmiştir de o da bir gerçektir ama gerekmezse yapılmaz. Gerektiği takdirde affedilen bir kişinin siyasi hak bakımından bütün ömrü boyunca aftan yararlanma şeklinde mahkum edilmesine benim gönlüm pek razı olmuyor. Şimdi sayın ŞENER'in gönlünün razı olmasını da çok arzu ediyorum. Ama benim gönlümün razı olmadığını da arz ediyorum." İhsan GÖKSEL ise: "ben sayın AKYOL'un fikirlerine katılıyorum. Af belki suçun neticesini temizler ama af suçu ortadan kaldırmaz. Üslenmiş olan şeyi kaldırmaz. Af aslında Tanrıya mahsustur. Ben affın da burada hesaba katılmasını sayın AKYOL'a uyararak zikrediyorum" demiştir. (Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Görüşme Tutanağı 12. Cilt, TBMM Kütüphanesi Yayınları, 26.6.1982, Bant 136, s. 16 vd.

⁶⁰ KUZU, Burhan, a.g.e., s. 108.

yüz kızartıcı suçların sayılmasından sonra bir takım suçlar da seçilme engeli olarak kabul edilmiştir.⁶¹ Bu değişikliğe ilişkin olan ve yukarıda belirtilen gerekçede değişikliklerde “yüz kızartıcı” nitelikte olanlara ağırlık verildiğinden söz edilmiştir. Sonuç olarak, gerekçe dikkate alındığında, 1982 Anayasasının yüz kızartıcı suçlara yenilerini eklediği söylenebilecektir.⁶²

Yüz kızartıcı nitelik verilen bir suçtan hüküm giyip, cezasını çekmiş bir kişinin cezanın özel önleme amacına göre uslanmış ve yeniden sosyalleşmiş olarak kabul edilmesi gerektiği halde, ilgili düzenlemelerde karşısına birçok engel çıkarılarak, kişinin yeniden sosyalleşmesi engellenmektedir. Buradan çıkan önemli bir sonuç, devletin, kendisinin verdiği cezanın uslandırıcılığına sonradan koyduğu engellerle yine kendisinin inanmamasıdır. Çünkü suçluya ceza verilip de bu ceza infaz edildiğinde, cezanın özel önleme amacının ve hümanizm ilkesinin bir gereği olarak suçlunun uslandığı ve yeniden toplumsal sorumluluğa sahip olabileceği kabul edilir. benzer bir şekilde, kişinin cezası infaz edildiğinde, cezanın yardımcı amacı olan kefaret çekme de gerçekleşmiş olur. Kefaretini çeken bir kişi, artık borcu olmayan temiz bir kişi olmuştur. Oysa yüz kızartıcı suçun cezasının infazı açısından bütün bu sonuçlar kabul edilmemekte ve birçok hükümde bu suçtan mahkûm olan kimsenin karşısına birçok engeller çıkarılarak, sanki suçluluğunun devam ettiği, cezasının hiç in-

⁶¹ Bu suçlar; kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırrını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarıdır (1982 Anayasası,m. 76).

⁶² 1982 Anayasasında genişletilen suçlar maddede sayılanlarla sınırlıdır. Konu ile ilgili olarak Yüksek Seçim Kurulu 1997/158 sayılı kararında şu hususlara yer vermiştir: “Hakimin takdirine göre yeni “yüz kızartıcı” suçlar listesi oluşturmak Ceza Hukukunun “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” kuralına uygun düşmez. Yüz kızartıcı suçların saptanmasını hakimin takdirine bırakmak, ülke düzeyinde objektif ölçütler kullanılarak objektif uygulama birliği sağlanmasını olanaksız kılar. Verilen ceza ile ilgili ırza geçme suçunun niteliği itibarıyla 2839 sayılı Kanunun 11/f maddesinde sayılan suçlar gibi “yüz kızartıcı” olarak değerlendirmeye böyle bir değerlendirme ile bent kapsamını genişletmeye imkân yoktur.” (TANDOĞAN, Mahmut, a.g.e., s. 231.)

YSK'nın 2002/486 sayılı kararında da benzer hükümler yer almaktadır: “ 3167 sayılı kanuna muhalefetten dolayı verilen hafif para cezasına ilişkin hükümlülük, nitelik ve ceza miktarı itibarıyla 2839 sayılı Kanunun 11'inci Maddesinin (e) ve (f) bentlerinde sayılan suçlar gibi “ yüz kızartıcı” olarak nitelendirilemeyeceğinden tutanağın iptaline engel oluşturmaz.

faz edilmediği gibi bir durum yaratılmış olmaktadır. Hatta çoğu düzenlemede bu suçların affa uğramış olmaları dahi sonuca etki etmemektedir. Bu durum, ceza hukukunda af kurumunun, özellikle genel affın mahkûmiyetin bütün neticelerini ortadan kaldırması sonucuyla da açıkça çelişmektedir.⁶³

Anayasa'nın 76'ncı maddesinin 2'nci fıkrasında "...gibi yüz kızartıcı suçlarla.." sözcüğünü dar yorumlayıp yüz kızartıcı suçların madde metninde sayılı olanlarla sınırlı tutmak⁶⁴ gerekmektedir.⁶⁵ Çünkü, kanun bu konuda genişletici yorumu benimsemiş olsaydı, hep tekrarlamış olduğu suçları saymaz sadece yüz kızartıcı suç kavramını kullanır bunun takdirini de yargı organlarına bırakabilirdi.⁶⁶ Bunun yanında, hâkimin takdirine göre yeni "yüz kızartıcı" suçlar listesi oluşturmak Ceza Hukukunun "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" kuralına uygun düşmez. Türk Ceza Kanununun 2'nci maddesine göre; kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.

Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi, kişi özgürlüğü için gerçekten çok değerli ve önemli bir ilkedir. Bu ilkenin hukuk devletinde uygulanabilmesi için suçların ve cezaların önceden belli edilmiş olması gerekmektedir. Yüz kızartıcı suçun belirsizliği, kanunun amacına ilişkin maddesinde ifade edilen kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınabilmesi için, hangi fiillerin suç teşkil ettiğinin kanunda açık bir şekilde belirlenmesi açısından sakıncalı bir durum-

⁶³ İÇEL, Kayıhan-SOKULLU- AKINCI, Füsün- ÖZGENÇ, İzzet- SÖZÜER, Adem- MAHMUTOĞLU, Fatih S. – ÜNVER, Yener: Yaptırım Teorisi, Beta Yayınları, 3. Kitap, İstanbul, 1999, s.322. Ayrıca bakınız, DURSUN, Selman, a.g.m., s.10. http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/36/web/ceza_hukuku/selman_dursun.htm (E.T: 6.6.2008)

⁶⁴ YSK., Karar No: 76, k.t. 12.2.1985, YSK Kararları, Ankara, 1986, s. 23-24.

⁶⁵ Danıştay 1. Dairenin, 9.11.1983 gün ve E. 1983/220, K. 260 sayılı kararı Danıştay Dergisi, Yıl: 14, Sayı:54-55, 1984, s.87. Danıştay söz konusu kararında şu hususlara değinmiştir: "yüz kızartıcı suç olarak hep aynı suçların sayılmış olduğu görülmektedir. Bunun bir rastlantı sonucu olmadığı kuşku götürmez; öyleyse bu, yasa koyucunun yüz kızartıcı suçları bunlardan ibaret kabul ettiğini, hükümlerde yer alan " gibi" sözcüğünün sayılan suçlardan biri anlamında kullanıldığını ortaya koymaktadır".

⁶⁶ BİLİR, Faruk, a.g.e., 47.

dur. Aynı şekilde, suç işlenmesi dolayısıyla verilecek ceza ve tedbirlerle, ceza-ya mahkûmiyetin hukukî sonuçları ve bu yaptırımların süre ve miktarlarının da kanunla düzenlenmesi kanunilik başlıklı Türk Ceza Kanununun 2'nci maddesinin gerekçesinde açıkça dile getirilmiştir.⁶⁷ Türk hukukunda suçların ve cezaların kanuniliği ilkesi anayasal düzeyde bir ilkedir. Anayasamızın 38. maddesinin ilk fıkrası, “kimse işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilinden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez” demektedir. Dolayısıyla, Anayasanın 76'ncı maddesinin 2'nci fıkrasında yer alan ve kanuni bir tanımlı olmayan yüz kızartıcı suçların benzerlerine atf yapan “gibi” edatının “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesine aykırı olduğu görülecektir. Yine bu temel ilkenin bir türevi olan ceza hukukundaki kıyas yasağı da, “gibi” edatıyla söz konusu suçları benzetme yapılarak çoğaltmaya fırsat tanıdığından hukukun temel ilkelerine ters düşmektedir.

Yukarıda görüleceği üzere, yüz kızartıcı suçların saptanmasını takdire bırakmak, Türk Ceza Kanununun 2'nci maddesinde düzenlenen kanunilik ilkesine, hukuk sistemimizin temel ilkelerinden olan hukuk devleti ilkesine ve konuya ilişkin YSK'nın 1997/158 sayılı kararına aykırıdır. YSK söz konusu kararında hâkimin takdirine göre yeni “yüz kızartıcı” suçlar listesi oluşturmanın açıkça “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesiyle çeliştiğini belirtmiştir. Buna göre, yüz kızartıcı suçların⁶⁸ Anayasada sayılanlarla sınırlı olması gerektiği sonucuna va-

⁶⁷ Ayrıca TCK'nın 2'nci maddesinin gerekçesinde “kıyas” ve “Kanunilik ilkesi” ile ilgili olarak şu husus belirtilmiştir: “Yine suçta ve cezada kanunilik ilkesinin doğal bir sonucu olan evrensel ilke niteliğindeki ceza kanunlarının uygulanmasında kıyasa başvurulamayacağı, TCK'nın 2'nci maddesinin üçüncü fıkrasında açıkça düzenlenmiştir. Böylece ceza kanunlarının bireye güvence sağlama işlevinin bir gereği daha yerine getirilmiş olmaktadır. Yeni tarihli ceza kanunlarında da kıyas yasağına ilişkin olarak açık hükümlere yer verilmektedir. Örneğin yeni Fransız Ceza Kanununda bu husus “ceza kanunları dar yorumlanır” biçiminde ifade edilmiştir. Kıyas yasağıyla getirilen güvencenin tam anlamıyla uygulanabilmesini mümkün kılmak amacıyla, kıyasa yol açacak şekilde yapılacak geniş yoruma da başvurulamayacağı açıkça ifade edilmiştir.”

⁶⁸ Bu konu, 1995 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri sırasında TBMM Anayasa Komisyonunun da dikkatini çekmişti. Gerçekten, söz konusu değişiklikler sırasında 76'ncı maddeye yönelik değişiklik teklifini de inceleyen Anayasa Alt Komisyonu, maddeye “Bu fıkrada a-

rılmaktadır.⁶⁹ Ancak bu da çözüm değildir çünkü yüz kızartıcı suçlarla mahkûm olanlar affa uğramış olsalar bile milletvekili olamadıkları için daha ağır bir suç işlemiş fakat bu yüz kızartıcı suçlar içinde sayılmayan bir vatandaş milletvekili olabilecektir. Bu sebeple sonuçları çok ağır olan ve vatandaşı topluma kazandırmaktan uzaklaştıran yüz kızartıcı suç kavramı mevzuatımızdan tamamen çıkartılması uygun olacaktır.⁷⁰

çıkça belirlenmiş olanlar dışında hangi suçların yüz kızartıcı olduğu kanunla tespit edilir” hükmünün eklenmesini öngörmüştü.(bkz. TBMM Anayasa Komisyonu Alt Komisyonunun 25 Nisan 1995 tarihli Raporu, s. 381. Alt Komisyonunun önerisini benimseyen Anayasa Komisyonunun konuya ilişkin değişiklik gerekçesinde.

“Komisyonumuz, yüz kızartıcı suçları metinde açık biçimde belirlerken Anayasanın bu maddesinde yüz kızartıcı suçlardan sadece bazılarının yazılı olduğunu ve metinde mevcut ‘gibi’ ibaresinin başka yüz kızartıcı suçların da mevcut olduğu anlamına geldiğini müşahade ederek, çeşitli karışıklıkları önlemek amacıyla metinde yazılı olmayan diğer yüz kızartıcı suçların kanunla tespit edileceğine dair bir hükmü metne ilave etmiştir” deniyordu (TBMM’nin 14.6.1995 tarihli 123. Birleşim Tutanağı sonuna ekli S. Sayısı 861. s. 35.TBMMTD, Dönem 19. C. 88). Ancak 76’ncı maddeye yönelik değişiklik teklifi. TBMM Genel Kurulunda iki görüşme sonunda da Anayasanın aradığı kabul yeter sayısını sağlayamadığı için, bu düzenleme gerçekleştirilmemiştir (TBMMTD, Dönem 19, C. 89, s. 550; C. 93, s. 244). Eğer söz konusu değişiklik kabul edilseydi, yüz kızartıcı suçlara İlişkin bu sorun çözülmüş olacaktı

⁶⁹ YSK., Karar No: 76, k.t. 12.2.1985, YSK Kararları, Ankara, 1986, s. 23-24.. YSK bu kararında “.. ne Türk Ceza Kanunu ne de ceza doktrini, suçları yüz kızartıcı olanlar ve olmayanlar biçiminde değerlendirmeye ve tasnife tabi tutmuştur. 2839 sayılı Kanun da dahil bir çok yasada rastlanan bu tür değerlendirme, yasa koyucunun, o yasanın düzenleme alanına giren konunun hususiyeti itibariyle bazı suçlara atfettiği özel önemden ve gösterdiği duyarlılıktan ileri gelmektedir.

⁷⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun aksini savunduğu 02.07.1996 tarih ve 144/171 sayılı kararında şu hususları belirtmiştir: “ Yüz kızartıcı suçlar, ahlak düzeninin çok şiddetle reddettiği toplumun çok büyük ahlaki tepkiler gösterdiği suçlardır. Irza tasaddi suçu, bu nitelikleri taşıyan suçlardan olması nedeniyle yüz kızartıcı nitelikte olup 3682 sayılı Yasanın 8’inci maddesinde belirlenen süre geçse bile adli sicilde silinmesi olanaksızdır. Bu itibarla sanığın sonraki suçundan dolayı hükümlenen 30 gün hapis cezasının 647 sayılı Kanunun 4/2 maddesi uyarınca para cezasına çevrilme zorunluluğu bulunmamaktadır”. Devamında ise, “gibi” sözcüğünün kullanıldığı diğer kanun isimlerini vererek hepsinde “ ve benzerleri” anlamında kullanıldığını Anayasadaki ifadenin de o anlamda kullanılması gerektiğini belirtmiştir. HATİPOĞLU, Muzaffer, PARLAR, Ali, a.g.e., s. 44-45.

1.3.3.2. Erteleme

İşlediği suçtan dolayı mahkûm edilen suçluya ait cezanın yerine getirilmesinin belirli süre ile geri bırakılması ve bu süre içerisinde suçlu yeniden suç işlemediği takdirde suçlunun cezasının infaz edilmiş sayılmasına erteleme (tecil) denir.⁷¹

Erteleme kurumunun amacı üç esasta toplanabilir. Bunlar, ertelemenin iyi bir ceza siyaseti, cezanın ferdileştirilmesi (bireyselleştirilmesi) aracı ve kısa süreli hapis cezalarının sakıncalarını bertaraf eden ve dolayısıyla mükerrer suçluluğa mâni olan bir kurum olmasıdır.

Erteleme ve benzeri kurumlarda hâkim olan fikir, fail hakkında cezanın yerine getirilmesinden belirli müddetler içinde göstereceği iyi hâl sonucu feragat edilmesi, onun cezaevine konulmasına yine kendi gayretiyle engel olunmasıdır. İlk defa suç işleyenlere veya bu kurumların tekrar uygulanmasına lâ-yık olanlara karşı daha merhametli davranılması, mutlak bir zorunluluk olmadıkça cezaevine konulmaması, serbest hayatta tekrar tecrübe edilerek yüklenen sorumlulukların da tesiri altında ceza yerine getirilmeden dahi iyileştirilmelerine (ıslahına) yardımcı olunması fikri kurumun mahiyetini teşkil etmektedir.

Ertelemenin şartları TCK'nun 51'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; "İşlediği suçtan dolayı 2 yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış veya 65 yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından 3 yıldır. Ancak, erteleme kararının verilebilmesi için kişinin; a) Daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı 3 aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması, b) Suç işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması, gerekir." şeklinde düzenlenmiştir.⁷² Faile ilişkin koşul (Daha önce kasıtlı bir suçtan ceza almama) Yeni TCK'nın sisteminde, mahkûmiyet konusu hapis cezasıyla ilgili olarak "erteleme kararının verilebilmesi için, kişinin; a) Daha önce kasıtlı bir

⁷¹ DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler , Ankara , 2006 , s. 613

⁷² DEMİRBAŞ, Timur, a.g.e., s. 615.

suçtan dolayı 3 aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması, gerekir” (TCK 51/1/a) şeklindedir.

Buna göre, failin daha önce adli para cezasına ya da üç ay veya daha az süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş olması, yeni cezasının ertelenmesine engel teşkil etmemektedir.⁷³

Daha önceki mahkûmiyetin ertelemeye engel olabilmesi için kesinleşmiş olması gerekir. Dolayısıyla önceki mahkûmiyetin temyiz edilmiş olması, ertelemeye objektif olarak engel değildir; fakat hâkimin bundan haberdar olması halinde, bunu sübjektif olarak elbette değerlendirecektir. Mahkûmiyetin eskiliği, 10.12.1952 tarihli bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında da belirtildiği gibi, ertelemeye engel olma yönünden önem taşımaz. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında 10.12.1952, e.1950/7, k.1952/3; “... Tecilden istifade için, mahkûmiyetin bulunmaması veya bu mahkûmiyetin hukuki neticeleriyle birlikte ortadan kalkmış olması iktiza ettiğine ve asıl ihtilaf mevzuunu teşkil eden meselede olduğu gibi, mahkûmiyetin tekerrüre esas teşkil etmeyecek derecede eski olması, o mahkûmiyeti ortadan kaldıracak hukuki sebeplerden olmadığından, böyle bir vaziyette Ceza Kanunu’nun 89. maddesi gereğince cezanın tecil olunmayacağına ekseriyetle karar verildi.”⁷⁴

Erteleme kararı veren yargıç, hükümlü hakkında bir denetim süresi belirler. Bu süre, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere mahkemece belirlenir. Ancak denetim süresinin alt sınırı, mahkûm olunan hapis cezasının süresinden az olamaz.⁷⁵

Taksirli bir suçtan dolayı alınan hapis cezası ertelemeye engel değildir.⁷⁶ Daha önce mahkûm olunan adli para cezasının ödenmemesi dolayısıyla hükümlü hakkında yeni 5275 Sayılı İnfaz Kanunu’nun 106’ncı maddesi hükmüne göre tazyik hapsinin uygulanmış olması durumunda da, yeni ceza ile ilgili olarak erteleme kararı verilebilir. Çünkü adli para cezasının ödenmemesi ha-

⁷³ ÖZGENÇ, İzzet, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Eylül 2006, s. 558.

⁷⁴ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, C.3, 529 vd. Ayrıca bakınız, DEMİRBAŞ, Timur, a.g.e., s. 616.

⁷⁵ TOROSLU, Nevzat, Ceza Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2005, s. 280.

linde, kişi hakkında hapis cezası verilmemektedir. Kişi sadece tazyik hapsine tabi tutulmaktadır. Başka bir deyişle, tazyik hapsinin uygulanmasına rağmen, bu durumda, adli para cezası ceza olarak varlığını devam ettirmektedir. Kısa süreli hapis cezası TCK'nın 50'nci maddesi gereğince adli para cezasına veya bir tedbire çevrildiği takdirde, bu mahkûmiyet tecile engel olmaz, zira TCK 50/5'e göre, "Uygulamada asıl mahkûmiyet bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbirdir." Daha önceki mahkûmiyet hukuki varlığını devam ettirdiği sürece, ertelemeye engel olucu etkisini sürdürecektir. Mevzuatımızda bu konuda bir süre sınırlaması mevcut değildir.⁷⁷

Öte yandan, failin genel affa uğrayan önceki hükümlülüğü ertelemeye engel teşkil etmez. Ancak, özel affa uğrayan önceki mahkûmiyet ertelemeye engel oluşturur. Çünkü genel af mahkûmiyeti tüm hukukî sonuçlarıyla ortadan kaldırırken; özel af mahkûmiyetin hukuki sonuçlarını etkilemez (TCK Madde 65).

5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanununa göre denetim süresi içerisinde suç işlenmezse ceza infaz edilmiş sayılacaktır (YTCK 51/8). Böylece, hapis cezasının ertelenmesi, koşullu af olmaktan çıkarılıp bir infaz kurumu biçimine getirilmiştir. Buna karşı olarak, eski TCK'da deneme süresi içerisinde fail suç işleme ertelenen mahkûmiyet esasen vaki olmamış (hiç olmamış) sayılıyordu.

Yeni TCK'da erteleme gerekçesi "failin suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlıktır". 647 sayılı Yasa ise, erteleme gerekçesi "failin geçmişteki hali ve suç işleme hususundaki eğilimidir".⁷⁸

Yeni TCK'nın uygulanmasında ertelenen ceza tekerrüre esas sayılacaktır. Çünkü cezanın ertelenmesiyle mahkûmiyet ortadan kalkmamaktadır.⁷⁹ Mahkûmiyet ortadan kalkmadığı için de ertelenen cezalar Yeni TCK hükümlerine göre eğer milletvekili seçilmeye engel teşkil eden cezalardan ise söz konusu

⁷⁶ ERCAN, İsmail, Ceza Hukuku, Savaş Yayınları, Ankara, 2005, s. 371.

⁷⁷ ÖZGENÇ, İzzet, a.g.e., 2006, s. 560.

⁷⁸ ERCAN, İsmail, a.g.e., s. 370.

⁷⁹ ERCAN, İsmail, a.g.e., s. 370.

kişi milletvekili seçilemeyecektir. Eski Ceza Kanununa göre; cezası tecil edilmiş kişi deneme süresi içinde herhangi bir suç işlememesi durumunda mahkûmiyeti esasen vaki olmamış sayılıyordu ve tecil ile mahkûmiyetin varlığı şarta bağlanmış olduğundan deneme süresini suç işlemeden geçiren kişinin tecil edilmiş cezası milletvekili seçilmeye engel teşkil etmemekteydi.⁸⁰

1.3.3.3. Yabancı Ülke Mahkemesi Tarafından Verilen

Mahkûmiyet Kararları

Yabancı ülke mahkemesi tarafından verilen cezai mahkûmiyetlerin milletvekili seçilmeye engel olup olmayacağı tartışmalıdır. Türk Ceza Kanununun 17'nci maddesine göre; “Yukarıdaki maddelerde açıklanan hallerde mahkeme, yabancı mahkemelerden verilen ve Türk hukuk düzenine aykırı düşmeyen hükmün, Türk kanunlarına göre bir haktan yoksunluğu gerektirmesi halinde, Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine Türk kanunlarındaki sonuçlarının geçerli olmasına karar verir.” Dolayısıyla mahkemenin karar vermesi ile yabancı mahkemede verilmiş olan hüküm (Türk hukuk düzenine aykırı düşmemek ve

⁸⁰ YSK'nın 2000/11-106-280 sayılı kararları şu şekildedir: “ 2839 sayılı Kanununun 11/f-1. Fıkrasında belirtilen suçlardan biriyle mahkum olanlar seçilemezler ise de; TCK'nın 95/II maddesine göre, cürüm ile mahkum olan kimse hüküm tarihinden itibaren 5 yıl içinde işlediği diğer biri cürümden dolayı evvelce verilen ceza cinsinden bir cezaya veyahut hapis veya ağır hapis cezasına mahkum olmazsa, cezası tecil edilmiş olan mahkumiyeti esasen vaki olmamış sayılır. İlgili hakkında verilen ceza mahkumiyetlerinin ertelendiği ve hüküm tarihinden itibaren beş yıl içinde yeni bir cürümden dolayı herhangi bir ceza almamış olduğu için anılan 95/II madde uyarınca bu mahkumiyeti esasen vaki olmamış sayılacağından, 2839 sayılı Kanununun 11'inci maddesinde, TCK'nın 95/II. Maddesinin uygulanmasını önleyici bir hükümde mevcut değildir. Nasıl ki memnu hakların iadesi kararı seçilme yetersizliğini ortadan kaldırıyorsa, seçilmeye engel bir hükümlülüğün, Türk Ceza Kanununun 95/II. Maddesindeki sürenin geçmesi sonucu esasen vaki olmamış sayılması halinde de seçilme yeterliliğinin yeniden kazanıldığı kabul edilir.

Bununla birlikte YSK 2000/173- 238- 455- 575 sayılı kararlarında şu hususlara yer vermiştir: “ Seçimden önce çeşitli yüz kızartıcı suçlar dahil bazı suçlardan dolayı verilen mahkumiyetin ertelenmesi durumunda, TCK'nın 95/II. Maddesinde belirtilen beş (5) yıllık sürenin seçildiği tarih itibarıyla henüz dolmadığı mahkeme ilamında anlaşılması üzerine, seçilen kişinin tutanağının iptali gerekir. (TANDOĞAN, Mahmut, a.g.e., s. 221.)

Türk kanunlarına göre bir haktan yoksunluğu gerektirmesi halinde) ve hak yoksunluğu, Türkiye’de de sonuç doğuracak ve söz konusu hüküm milletvekili seçilmeye engel teşkil edebilecektir.

Yüksek Seçim Kurulu da vermiş olduğu kararlarda, bu tür mahkûmiyetleri seçilmeye engel saymıştır.⁸¹ “Almanya Aachen Asliye Ceza Mahkemesince verilip kesinleşen mahkûmiyet hükmünün adli sicile geçecek türden mahkûmiyet olduğu anlaşılmaktadır. “...Bu bilginin adli sicil kayıtlarından çıkarılmış olması seçim hukuku yönünden ilgili lehine sonuç doğurmaz. O halde, Savur’un seçilme yeterliliğini kaybettiren mahkûmiyeti bulunduğundan tutanağın iptaline karar verilmelidir.”⁸²

1.3.3.4. Hükmolunan Hapis Cezasının Para Cezasına Çevrilmesi

Anayasa’nın 76. maddesine göre, “..taksirli suçlar hariç olmak üzere toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar” milletvekili seçilemezler hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla milletvekili seçilmeye engel olarak sadece hapis cezası yer almaktadır. Hapis cezasının para cezasına çevrilmiş olması milletvekili seçilmeye engel değildir.⁸³ Çünkü TCK’nın 50’nci maddesine göre adli para cezası bir infaz rejimidir ve hapis cezası para cezasına çevrildiğinde artık adli para cezası hüküm olarak dikkate alınmalıdır.

Ancak, belirtilen hususlar, sadece herhangi bir suçtan ötürü verilmiş olup,⁸⁴ para cezasına çevrilmiş olan hapis cezaları için geçerlidir. Yoksa Ana-

⁸¹ BİLİR, Faruk, a.g.e., 2001, s. 62.

⁸² YSK., Karar No:47, k.t. 9.3.1991, YSK Kararları 1991-1992 Yılları, s. 20; Aynı yönde; YSK., Karar No: 7, k.t. 6.1.1990, YSK İlke Kararları 1988-1989-1990 Yılları, s. 290.

⁸³ Konuya ilişkin YSK 2000/110 sayılı kararında şu kararı vermiştir: “ 6136 sayılı Kanuna Muhalefet ve Müessir Fiile Tam Teşebbüs suçlarından dolayı verilen (1) yıllık hapis cezasının ağır paraya çevrilmiş olması seçilmeye engel teşkil etmez”. (TANDOĞAN, Mahmut, a.g.e., s. 228.)

⁸⁴ Nitekim, Yüksek Seçim Kurulu da, daha sonra para cezasına çevrilmiş olsa bile bu tür suçlardan hüküm giymeyi, seçilmeye engel görmektedir. Bkz. Yüksek Seçim Kurulunun 7.6.1989 gün ve 1206 sayılı Kararı, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları, 1988-1989-1990 Yılları, Ankara 1991, s. 194-196.

yasada milletvekili seçilmeye engel olduğu öngörülen ve ismen sayılan suçlardan ötürü verilen hapis cezası, daha sonra para cezasına çevrilse bile, milletvekilliğini engellemeye devam edecektir. Çünkü, Anayasanın 76'ncı maddesinde, alınan cezanın türüne değinilmeden, bu suçlardan biriyle hüküm giymiş olmanın, milletvekili seçilmeye engel olacağı öngörülmektedir. Bir başka deyişle, bu suçlar söz konusu olduğunda, dikkate alınacak husus, cezasının türü veya miktarı değil; onlardan biriyle hüküm giymiş olup olmamaktır.⁸⁵

1.3.4. Bazı Görevlerde Bulunmamak

Başkaca ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de görevlerinin özelliği nedeni ile seçmenler üzerinde nüfuzlarını kullanarak baskı yapmak suretiyle oy toplamayla önlemek için bazı kimselerin aday olmaları yasaklanmıştır.⁸⁶ Bu yasaklamalara ilişkin kuralların, iki yönlü koruma özelliği vardır. Bir yönden kamu hizmetlerinin seçim amaçları için kullanılmasını önlemek, öte yandan da seçmeni kamu görevlilerinin baskılarına karşı korumaktır. Türkiye'de 1982 Anayasa düzeni içinde geçici süre için milletvekili olamayanlar da bulunmaktaydı. Bu kişiler, 1982 Anayasasının geçici 4 ve 16'ncı maddeleri ile 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu uyarınca 10 ve 5 yıllık sürelerle bağli olarak milletvekili seçimlerinde aday olamamaktaydılar.⁸⁷

1982 Anayasası, 1961 Anayasasındaki düzenlemeden farklı olarak, memurların aday olmalarını, çekilme (istifa)⁸⁸ koşuluna bağlamıştır. Ayrıca, hâkimler

⁸⁵ ONAR, Erdal, "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", Anayasa Yargısı 14, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1997., s. 423.

⁸⁶ Yüksek Seçim Kurulu'nun 1983/488 sayılı kararı uyarınca, Başbakan ve bakanlar, Anayasasının 76'ncı ve Milletvekili Seçimi Kanununun 18'inci maddelerinde belirtilen anlamda kamu görevlisi olmadıklarından, bunların adaylıklarını koyabilmeleri için görevlerinden ayrılmaları zorunlu değildir.

⁸⁷ TEZİÇ, Erdoğan, a.g.e., 2005, s.264.

⁸⁸ Yüksek Seçim Kurulu'nun 2002/650 sayılı kararı uyarınca; Aday gösterilen kişinin Milli Eğitim Müdürlüğünde İlköğretim Müfettişi olduğu ve 2839 sayılı Kanunun öngördüğü sürede görevinden istifa etmediği Valilik oluru ile 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununun 18'inci ve Sendika tüzüğünün 37 ve 67'nci maddeleri uyarınca, istifanın öngörüldüğü tarihten itibaren özlük haklarının sendikasına ödenmek üzere aylıksız izinli sayıldığı, Tür-

ve savcılar, yüksek yargı organı mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, silahlı kuvvetler mensupları, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, görevlerinden çekilmedikçe aday olamamakta ve milletvekili seçilememektedir. Anayasa, kamu görevlilerinin⁸⁹ aday olmalarını çekilme koşuluna bağlayarak, kamu görevlileri için önemli bir kısıtlama getirmiştir.⁹⁰

Yukarıda sayılan, görevlerinden çekilme zorunluluğu bulunan kamu görevlilerine, adaylık için istifa etmesi gereken Bakanları da eklemek gerekmektedir.⁹¹ Anayasa'nın 114. maddesinin birinci fıkrası uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinde üç gün önce, seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır. Adaylık için istifa etmesi gereken Bakanlar da kamu görevlileri gibi, seçimle ilgili işlerde tarafsızlığın sağlanması için çekilmektedirler.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 19'uncu maddesine göre; 18'inci madde kapsamına girenlerin ayrılma istekleri en yakın amire verilecek bir dilekçeyle yapılır.⁹² Dilekçedeki imzanın sahibine ait olduğu, amir tarafın-

kiye Kamu Sen, Türk Eğitim Sen Genel Merkezinin yazıları gereğince Şube başkanı seçildiği anlaşılması üzerine, ilgilinin kanunun öngördüğü sürede aday olabilmek için istifa etmediği sonucuna varıldığından, bu kişinin adaylığının iptal edilerek geçici aday listesinden çıkarılması gerekir.

⁸⁹ YSK 18.11.1987 tarih ve 658 sayılı kararında belirtildiği üzere; Kamu görevi niteliğinde hizmet ifa eden herkesi kamu görevlisi saymak mümkün değildir. Bir kimseye, hizmeti karşılığında ödenecek ücret miktarının tayin ve tespitinde, ölçüt olarak 657 sayılı kanunun öngördüğü unsurların esas alınması da o kimsenin bu kanun kapsamına girmesini gerektirmez. (KUBAT, Mehmet Doğan, a.g.e., s. 315.)

⁹⁰ GÖZÜBÜYÜK, Şeref, a.g.e., s.191.

⁹¹ Konuya ilişkin bakınız YSK'nın 1983/488 sayılı kararı.

⁹² Milletvekili Seçimi Kanununun 18'inci maddesi, görevden çekilme işleminin tamamlanmasını değil, görevlerinden ayrılma isteğinde bulunmayı aramaktadır. Yani belirtilen kişilerin görevlerinden çekilmeleri için başvuruları yeterlidir. Çekilme işleminin tamamlanmış olmasına gerek yoktur. (BİLİR, Faruk, a.g.e., s. 63-64.)

dan onanır ve doğruca bağı bulunduğı bakanlığa veya kuruma derhal gönderilir. Dilekçe sahibine, dilekçenin alındığına dair bir belge ve mertebeler silsilesiyle amirlere de bilgi verilir. Aynı esaslar dairesinde telgrafla da müracaat edilebilir.

Dilekçenin bakanlığa veya kuruma geldiğı tarihten itibaren, en geç on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edildiğı dilekçe sahibine ve amirlerine tebliğ olunur.

Subay ve astsubayların savaş ve seferberlik hallerindeki ayrılma istekleri hariç olmak üzere, ayrılma hakkını kazanmış olanların, ayrılma istekleri reddedilemez. 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 2'nci maddesinin 7'nci fıkrası hükmü saklıdır. Ayrılma istekleri kabul edilen subay ve astsubaylardan milletvekili seçilmemiş olanlar sonradan bu isteklerinden vazgeçemezler ve silahlı kuvvetlere dönemezler.

Yüksek Seçim Kurulu'nun, içtihat⁹³ haline gelmiş kararlarında da belirtildiğı üzere; kimlerin memur ve hizmetli sayılacağı hususunun, aday kişinin mensup olduğu kuruluşun bağı bulunduğı mevzuat hükümleri uyarınca çözümlenmesi gerekir. Örneğın, 5590 sayılı Kanuna tabi Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları ve bunların kurdukları birliklerle Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Hakkındaki 507 sayılı Kanun gereğince kurulan teşekküllerin idare heyeti başkanı, başkanvekili ve üyeleri 2839 sayılı Kanunun 18'inci maddesi kapsamına giren memur ve hizmetlilerden olmadıklarından, seçimde adaylık için istifaları gerekmez.⁹⁴

YSK'nın 30.11.1995 tarih ve 445 sayılı kararına göre; süresi içerisinde İl Seçim Kuruluna yapılan müracaatın, Yüksek Seçim Kuruluna ulaşmaması, bağımsız adayların müracaatlarının aday listeleri kesinleşmediğı göz önünde bulundurularak kabulü gerekir.

⁹³ Bakınız, YSK'nın 1968/2133, 1969/1596, 1973/2631, 1974/584, 1977/3111 sayılı kararları.

⁹⁴ YSK'nın 1983/462 sayılı kararı uyarınca, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğı genel müdürü kamu görevlisi olduğundan, adaylık için görevinden ayrılması gerekir.

2. Yüksek Seçim Kurulunun Denetimi

Bir kimsenin milletvekili seçilme yeterliliği konusunda yukarıda şartları taşıyıp taşımadığı konusunda karar vermeye yetkili makam, seçimlerin genel yönetiminden sorumlu olan Yüksek Seçim Kuruludur (Anayasa, Madde 79). Bu denetimin nasıl yapılacağı 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda ve 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda düzenlenmiştir.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 20 ve 21'inci maddelerine göre, milletvekili adayları İl Seçim Kurulları ve Yüksek Seçim Kurulunca ilân edilmektedir. Bu Kanunun 22'nci maddesinde ise, adayların geçici olarak ilânından itibaren iki gün içinde İl Seçim Kurullarına itiraz edilebileceği, İl Seçim Kurullarınca en geç iki gün içinde bu itirazın karara bağlanacağı, ilgililerin bu kararlara karşı iki gün içinde Yüksek Seçim Kuruluna itiraz edebileceği, Yüksek Seçim Kurulunun bu itirazları üç gün içinde karara bağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca aynı Kanununun 23'üncü maddesi de, İl Seçim Kurullarının kendi seçim çevrelerindeki adayların milletvekili seçilme yeterliliği şartlarını re'sen inceleyebileceklerini, bir noksanlık veya aykırılık görürlerse, iki gün içinde durumu Yüksek Seçim Kuruluna bildireceklerini öngörmektedir. Bu konuda, 4'üncü madde ise, kesinleşen adayların Yüksek Seçim Kurulu tarafından Resmî Gazete ve radyo ile ilân edileceği öngörülmektedir.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130'uncu maddesinin birinci fıkrasının altıncı bendi "seçilme yeterliliğine" yapılacak itirazların seçilen kişiye verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17'ye kadar Yüksek Seçim Kuruluna yapılmasını öngörmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası ise, "seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle siyasî partilerin il başkanlarıyla genel merkezleri veya bağımsız aday tarafından 7 gün içinde," Yüksek Seçim Kuruluna itiraz yapılabileceğini hükme bağlamaktadır.⁹⁵

Aynı maddenin dördüncü fıkrası ise, "adaylığın kesinleşmesinden sonra,

⁹⁵ <http://www.anayasa.gen.tr/ysk.htm> adresinden alınmıştır.

adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz” hükmüne yer vermektedir.

Bu hükümlerden anlaşılacağı üzere, seçim yapıldıktan ve milletvekili seçilen kişiye tutanak verildikten sonra seçilen kişinin milletvekili seçilme yeterliliği şartlarına ilişkin olarak biri üç gün içinde yapılabilecek (olağan itiraz yolu), diğeri yedi gün içinde yapılabilecek (olağanüstü itiraz yolu) iki itiraz yolu öngörülmüştür.⁹⁶ Bu süreler içinde, milletvekili seçilen kişinin milletvekili seçilme yeterliliğine yönelik itiraz yapılmışsa, Yüksek Seçim Kurulu, itirazdaki hususların kanıtlanması üzerine ilgili milletvekilinin seçim tutanağının iptaline karar verebilir. Buna karşılık, bu üç günlük ve yedi günlük süre geçtikten sonra bir milletvekilinin seçilme yeterliliğine itiraz edilmesi ve keza Yüksek Seçim Kurulunun bu konuda karar vermesi mümkün değildir.

Bununla birlikte, önceden mevcut olduğu halde, seçimin yapılmasından, ilgili kişiye seçim tutanağı verilmesinden ve üç günlük ve yedi günlük sürelerin geçmesinden sonra öğrenilecek olan bir milletvekili seçilme yeterliliği engeli durumunda ne olacağı tartışmalıdır. Yüksek Seçim Kurulu, kanunlardaki seçilme yeterliliğine ilişkin emredici hükümlerin ihlâl edilip edilmediğini her zaman dikkate alabileceğine karar vermektedir. Yüksek Seçim Kurulu bu durumları “tam kanunsuzluk” olarak isimlendirmekte, böyle durumları, itiraz sürelerinin geçmiş olmasına rağmen inceleyebileceğine karar vermektedir.⁹⁷

Bir yaklaşıma göre, milletvekili seçilme yeterliliğine engel olan bir durumun milletvekili seçildikten sonra ortaya çıkması durumunda Yüksek Seçim Kurulu tamamıyla yetkisizdir. Bu durum, yerine göre “milletvekilliğinin düşmesi” sebebi oluşturabilir.⁹⁸

Buna karşılık, Yüksek Seçim Kurulu 02.03.1996 tarih ve 71 numaralı ka-

⁹⁶ ONAR, Erdal, a.g.e., s. 435.

⁹⁷ ONAR, Erdal, a.g.e., s. 436.

⁹⁸ GÖZLER, Kemal, a.g.e., 2000, s. 273. Ayrıca bu adresten ulaşılabilir: www.anayasa.gen.tr/tah.htm; E.T: 25.04.2004)

rarında bizim de katılmış olduğumuz şekilde konuya ilişkin görüşünü açıkça belirtmiştir. Buna göre, adı geçen milletvekilinin savunmasında; Anayasa gereği yemin etmiş ve milletvekilliği kesinleşmiş olan milletvekilinin mazbatasının iptaline karar verme yetkisinin Yüksek Seçim Kuruluna ait bulunmadığını ileri sürdüğünden öncelikle bu konuya ilişkin Anayasa ve yasa maddelerinin incelenmesi gerekir.

Yasama dokunulmazlığı başlığını taşıyan Anayasanın 83'üncü maddesinin birinci fıkrasında, milletvekillerinin meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden dolayı sorumlu tutulamayacakları belirtilmiş olup, ortada bir milletvekilinin söz ve oyu sebebiyle sorumluluğu bulunmadığından bu fıkranın uygulanma olanağı bulunmamaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasında, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin meclisin kararı olmadıkça tutulamayacağı, sorguya çekilemeyeceği, tutuklanamayacağı (Anayasanın 14. maddesindeki durumlar istisna olma üzere) ve yargılanamayacağı belirtilmiştir.

Bu fıkra işlenmiş bir suç nedeniyle milletvekili hakkında cezai soruşturma ve kovuşturma yapılması koşulunu düzenlediğinden ve olayda bir ceza soruşturması veya kovuşturması değil, milletvekili seçiminden önce kesinleşmiş ve infaz edilmiş bir mahkûmiyetin seçilmeye engel olma niteliği tartışıldığından bu fıkranın da olaya uygulanması söz konusu değildir.

Maddenin üçüncü fıkrasında milletvekili seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesinin üyelik sıfatının sona ermesine bırakılacağı, dördüncü fıkrasında hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılacak milletvekilinin yeniden seçilmesi halinde bu soruşturma veya kovuşturmanın sürdürülebilmesi için dokunulmazlığın kaldırılması gerektiği hükme bağlanmıştır.

Olayda mahkemece verilmiş bir cezanın yerine getirilmesi söz konusu olmadığı gibi, maddenin gerekçesinde sözü geçen cezanın milletvekili niteliğini kaybettiren bir ceza değil milletvekili seçilmeye engel olmayacak nitelikte bir ceza olduğu da belirtilmiştir. Kısaca, konunun Anayasa'nın 83'üncü maddesinde düzenlenen yasama dokunulmazlığıyla ve TBMM'nin görev alanıyla ilgisi bulunmamaktadır.

Anayasa'nın 84'üncü maddesi uyarınca "milletvekilliğinin kesin hüküm giyme ve kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurul'a bildirilmesiyle olur" hükmü düzenlenmiştir. Gerek eski metnin gerekse yeni metnin içeriğinden anlaşılacağı üzere, bu hükme göre, milletvekilliğinin düşmesi milletvekili seçildikten sonra kesin olarak hüküm giyme koşuluna bağlı olup, milletvekili seçilmeden önceki mahkûmiyet ile ilgili bulunmadığı gibi, değişik metinde TBMM'nin karar vermesine de gerek görülmemiştir.

Kısaca, milletvekilinin milletvekili seçilmeden önce seçimine engel mahkûmiyetinden dolayı karar vermeye TBMM'nin yetkili olduğuna ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır.

1982 Anayasasının 79'uncu maddesi açıkça seçim süresince olduğu kadar seçimden sonrada "seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ..." görevini Yüksek Seçim Kuruluna vermiştir. Madde metninde geçen "yolsuzluk" deyiminin seçimle ilgili tüm kanunlara aykırılıkları ifade için kullanılan bir kavram olduğu anlaşılmaktadır.

Anayasanın milletvekili seçilme yeterliliği başlığını taşıyan 76'ncı maddesinde "...taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilmezler." hükmü yer almış; 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11'inci maddesinin (e) bendinde de aynı hükme yer verilmiştir. Bu hükümler kuşkusuz Anayasa'nın 79'uncu maddesindeki "... seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzluklar..." kavramı içindeki kanuna aykırılıkları oluşturmaktadır.

2839 sayılı Kanunun, seçimin veya tutanağın iptali başlığını taşıyan 39'uncu maddesinde oyların döküm, sayım ve partilere dağılımına ilişkin itirazlar sebebiyle yapılan yeni sayım ve döküm sonuçlarına göre milletvekili tutanaklarının iptaline değinildikten sonra dördüncü fıkrasında; yukarıdaki fıkralar dışında milletvekilllerinden bir veya birkaçının tutanaklarının iptaline karar verildiği takdirde..." hükmüne yer vermiştir. Normal itiraz sebepleri sayıldıktan sonra getirilen bu hükmün milletvekili seçildikten, tutanak verilip kesinleştikten sonra, mutlak iptal sebeplerinden birinin tespiti halinde verilecek tutanak

iptal kararlarını amaçladığı anlaşılmaktadır. Aynı Kanunun 42'nci maddesinde bu kanunda özel hüküm bulunmayan hallerde 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiş; sözü geçen 298 sayılı Kanunun 130'uncu maddesinin son paragrafında da, adaylığın kesinleşmesinden sonra adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığına veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğuyla ilişkin iddialarla itiraz olunabileceği hükme bağlanmıştır. Sözü geçen 130'uncu madde hükmü tüm seçimlere (yerel idare ve milletvekili seçimleri) uygulanan ortak bir hükümdür.

Yüksek Seçim Kurulu, süre gelen içtihatlarında⁹⁹ yukarıda belirtilen tam kanunsuzluk halleri neden gösterilerek yapılan itirazları süre kaydı aramaksızın kabul etmiş ve tam kanunsuzluk hallerinin varlığını saptadığı zaman da seçilenin tutanağının iptaline karar vermiştir.¹⁰⁰ Öte yandan, Yüksek Seçim Kurulu, bu yetkisinin seçimden önce var olan seçilme yeterliliğine engel bir tam kanunsuzluk halinin, seçimden sonra ortaya çıkması durumunda sözkonusu olabileceğinin altını çizmektedir. Nitekim, Yüksek Seçim Kurulunun 02.03.1996 gün ve 71 numaralı kararına konu olayda, yukarıda sayılan sebeplerle seçimden önceki kesin ceza mahkûmiyeti sebebiyle bir milletvekili hakkındaki itirazın incelenmesinin Yüksek Seçim Kurulunun görevi ve yetkisi içinde bulunduğu karar verilmiştir.

Bununla birlikte, seçimden önce var olmayan bir tam kanunsuzluk halinin, seçimden sonra doğması durumunda, sorunu incelemeye YSK kendisini yetkili görmemektedir. Nitekim YSK, Merve Safa Kavakçı kararında (17.5.1999/1585) Türk vatandaşlığın seçimlerden sonra kaybedildiğinden bahisle ilgilinin milletvekili sıfatının sona ermesine karar verecek makamın TBMM olduğuna hükmetmiştir.¹⁰¹

⁹⁹ YSK'nın 21.08.1989 gün ve 1457/1367 sayılı kararı.- YSK'nın 17.03.1990 gün ve 79/63 sayılı kararı, YSK'nın 10.02.1990 gün ve 34/24 sayılı kararı- YSK'nın 30.03.1991 gün ve 63/46 sayılı kararı- YSK'nın 07.02.1993 gün ve 14 sayılı kararı.

¹⁰⁰ YSK'nın 19.11.1961 gün ve 360 sayılı kararı.- YSK'nın 14.11.1975 gün ve 439 sayılı kararı.

¹⁰¹ Konuya ilişkin Mümtaz Soysal, askerlik yapmadığı sonradan anlaşılan ve milletvekilliği

3. Milletvekili Sifatının Kazanılma Anı

Milletvekilliği sıfatının kazanılması, milletvekilliği sıfatının hukuken başlaması için tespit edilmesi gereken önemli bir husustur. Milletvekilliğinin başlaması, milletvekilinin hukuken ne zamandan itibaren milletvekilinin hak, yetki ve yükümlülüklerine tabi olacağıının anlaşılması yönünden de oldukça önemlidir. Çünkü milletvekili, bu sığata hak kazandığı tarihten itibaren yasa ma dokunulmazlığı, sorumsuzluğu, milleti temsil yükümlülüğü gibi hak ve yükümlülüklerle karşı karşıya kalacaktır.

Milletvekili sıfatının kazanılma anını tespit etmek için öncelikle 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununa bakmak gerekmektedir. Milletvekili Seçimi Kanununun 36'ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre; "Milletvekili seçilenlere İl Seçim Kurulu tarafından, milletvekili seçildiklerine dair derhal bir tutanak verilir. Bu tutanaklardan iki örneğı de Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına en seri vasıtaıyla gönderilir. Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı tutanaklardan birini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verir".

Konuya ilişkin olarak, milletvekilliğinin seçimle kazanıldığını ve tutanağın verilmesiyle seçim koşulunun tamamlanmış olduğunu bu sebeple milletvekilliği sıfatının da kazanılmış olması gerektiğini belirtmektedir.¹⁰² Yüksek Seçim Kurulu ve TBMM Başkanlığı'nın yapacağı işlemler, tutanağın onaylanması amacını taşımaz. Yüksek Seçim Kurulu, tutanakları yayımlar, TBMM Başkanlığı da seçilmiş bulunan üyeler hakkında bilgi edinmiş olur.¹⁰³ Bir başka görüşe göre; üyeliğın seçim sonuç tutanağının alınmasından veya ant içilmesin-

tutanağı YSK tarafından iptal edilen Bilecik milletvekili Bahattin Şeker ile Kavakçı olayının paralellik göstermesine rağmen Kavakçı olayında YSK'nın kendisini yetkili görmemesini çelişkili bir durum olarak nitelendirmektedir. (Soysal, Mümtaz, "Bahattin ve Merve", Hürriyet Gazetesi, 31.10.1999, s. 13) HAS, Volkan, Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Çalışma Düzeni, Adalet yayınevi, Ankara, 2009, s. 65 vd.

¹⁰² KUBALI, Hüseyin Nail, Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri, Tan Matbaası, İstanbul, 1960, s.177-178.

¹⁰³ BAKIRCI, Fahri, TBMM'nin Çalışma Yöntemi, İmge Kitabevi yayınları, Ankara, 2000, s. 249.

den önce, İl Seçim Kurulu başkanı tarafından seçilen adayların bir tutanak ile tespit edilmesi ile başladığı kabul edilmelidir. Bu görüşü desteklemek üzere “İntihap bitip de reylerin en çoğunun bir zat uhdesinde taayyün yahut müsavî reylerde çekilecek kanuni kur’anın bir zat uhdesinde takarrür ettiği an, o zatın mebusluğunun mebdini teşkile eder” şeklindeki 26 Şubat 1927 tarihli ve 306 sayılı Meclis Kararı örnek gösterilmektedir.¹⁰⁴

Milletvekili sıfatının hukuken kazanıldığı an konusunda doktrinde, İl Seçim Kurulu tarafından, milletvekili seçildiklerine ilişkin tutanağın düzenlendiği anda, milletvekilliğinin kazanıldığı konusundaki görüş ağır basmaktadır.¹⁰⁵

Bu konuda bir başka yaklaşım; bir adayın henüz mazbatasını almamış olmasına rağmen İl Seçim Kurulunca seçim sonuçlarına dair tutanağın düzenlenmiş olması nedeniyle milletvekili seçildiğini kabul etmek gerekmektedir. Dolayısıyla mazbata alınmamış olsa dahi seçim sonuçlarının İl Seçim Kurulunca tutanak düzenlemek suretiyle tespit edildiği andan itibaren milletvekilliği sıfatı başlamaktadır.¹⁰⁶

Bu görüşlere itiraz iki noktada ağırlık kazanmaktadır. Birincisi, Anayasanın 77. maddesinin 3. fıkrasında belirtildiği gibi, “Yenilenmesine karar verilen meclisin yetkileri, yeni meclisin seçilmesine kadar sürer”. Böylelikle eski milletvekilleri ile yenilerinin bir müddet aynı bölgeden çift milletvekili olarak görev yapamayacağı belirtilmektedir. İkinci itiraz ise, milletvekili adayları, seçilmeye ilişkin tutanakları farklı zamanlarda almış olabilecek-

¹⁰⁴ FEYZİOĞLU, Metin, “Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler” http://turkhukuksite.com/makale_114.htm.

¹⁰⁵ Bülent Tanör, Nemci Yüzbaşıoğlu da milletvekilliği sıfatının dolayısıyla milletvekili hak ve ayrıcalıklarının, milletvekillerinin “seçim bölgelerindeki il seçim kurullarından seçildiklerine dair mazbatayı aldıklarında” kazanılacağı görüşündedirler. (1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 234.) İBA’ya göre de, milletvekili sıfatının, İl Seçim Kurulunca, milletvekili seçildiğine ilişkin tutanağın düzenlendiği anda kazanıldığını kabul etmek gerekir. İl Seçim Kurulunca tutanağın ilgiliye verildiği an, seçimle kazanılan bir sıfatın kazanıldığının saptanması için yeterlidir. (İBA; Şeref, Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 134.)

¹⁰⁶ NEZİROĞLU, İrfan, a.g.e., s. 329.

rinden, aynı seçimi kazanan kişiler arasında, milletvekilliğinin kazanıldığı an bakımından farklılık oluşacağı düşüncesidir.¹⁰⁷

Buna göre, bu itirazlardan ikincisi ciddiye alınabilecek bir itiraz değildir. Çünkü seçim tutanakları, adaylar tarafından aşağı yukarı aynı zamanda elde edilmektedir. Arada en fazla birkaç günlük farklılık olabilmektedir ki, bu farkın önemli olduğu nu söylemek doğru değildir.¹⁰⁸

Ayrıca, birinci itirazın konusu ise bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Görevlilerin seçimle iş başına geldiği durumlarda, sınırlı dönemler için, aynı görevin iki görevli tarafından yerine getirilmesi zaman zaman zorunluluk halini almaktadır. Eski milletvekilleri, bir dönem için seçilmişlerdir. Yeni milletvekilleri seçim tutanağını elde etmekle halkın iradesinin yansıması sonucu milletvekili sıfatını kazanmışlardır. Bu sıfatın kazanılması için başka bir işlemin yapılmasını beklemek, seçmen iradesini yadsımak anlamını taşıyabilir. Öte yandan eski milletvekilinin, milletvekilliği sıfatının, yeni milletvekilinin seçilmiş sayılmasıyla sona erdiğini kabul etmek, bir dönem için seçilen milletvekilinin bu süreyi tamamlayamamasıyla sonuçlanır. Dolayısıyla aynı geçici süre içinde çift milletvekili uygulaması bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır.¹⁰⁹

Parlamentonun sürekliliği ilkesi gereği, eski meclisin görevinin yenisi seçilene kadar süreceğine ilişkin Anayasa hükmü gereğince, en azından kısa bir süre için eski ve yeni meclisin her ikisinin bir arada var olduğu sonucuna ulaşılmış olunacaktır. Ancak yeni seçilen milletvekillerinin, göreve başlarken, Anayasanın 81'inci maddesi gereğince ant içmesi zorunludur. Ant içme, milletvekilliği sıfatını kazananların, göreve başlarken Anayasaya bağlılık ve sorumluluk bilinciyle görev yapacağına söz vermek üzere öngörülen etik bir düzenlemedir. Şu halde, ant içme, milletvekili sıfatının elde edilmesiyle değil, göreve başlamayla ilgili tamamlayıcı bir zorunluluktur.¹¹⁰

¹⁰⁷ BAKIRCI, Fahri, a.g.e., s. 250.

¹⁰⁸ BAKIRCI, Fahri, a.g.e., s. 250.

¹⁰⁹ BAKIRCI, Fahri, a.g.e., s. 250-251.

¹¹⁰ Bülent Tanör, Nemci Yüzbaşıoğlu da milletvekilliği sıfatının dolayısıyla milletvekili hak ve ayrıcalıklarının, milletvekillerinin "seçim bölgelerindeki il seçim kurullarından seçildikle-

Ant içme, TBMM İttüzüğünün 3'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre,

“Milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu kanallarında ilânını takip eden beşinci gün saat 15.00'te Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu çağrısız olarak toplanır. Bu birleşimde, önce milletvekillerinin andiçme töreni yapılır.

Andiçme töreninde bulunmayan milletvekilleri, katıldıkları ilk birleşimin başında andiçerler.

Andiçme, her milletvekilinin, Anayasadaki metni kürsüden yüksek sesle okuması suretiyle olur.

Ara seçimde milletvekili seçilenler, katıldıkları ilk birleşimin başında andiçerler.

Milletvekilleri, seçim çevresi, soyadı ve adlarının alfabe sırasına göre ant içerler”.

Andiçme milletvekilliğinin bir önkoşulu olmayıp milletvekilliği sıfatı kazanıldıktan sonra yapılan ve Meclis çalışmalarına katılabilmek için zorunlu olan bir eylemdir. And içmemiş bir milletvekili, milletvekilliğinin getirdiği her türlü hak ve ayrıcalıklara sahip olur ancak Meclis çalışmalarına katılamaz.¹¹¹

Yüksek Seçim Kurulunun 22 Temmuz 2007 seçimlerinin ardından Ankara'dan seçim bölgesi olan İstanbul'a mazbatasını almaya giderken geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybeden Mehmet Cihat Özönder'e ilişkin 27.7.2007 tarihli ve 716 numaralı kararı milletvekili sıfatının kazanılma anına ilişkindir.¹¹²

seçildiklerine dair mazbatayı aldıklarında” kazanılacağı görüşündedirler. (1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 234.). Bu konuda ayrıca bakınız, İBA, Şeref, a.g.e., s. 134-135.

¹¹¹ NEZİROĞLU, İrfan, a.g.e., s. 57.

¹¹² 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun İkinci Bölümünde, seçim öncesi işlere yer ve

rilmiş ve bu bölümde adaylıktan seçime kadar olan süreç açıklanmıştır.

Söz konusu Kanunun “Adaylıktan İstifa ve Ölüm” başlıklı 25’inci maddesinde; “Aday listelerinin kesinleştiği tarihten, oy verme günü saat 17.00’ye kadar ölüm veya istifa nedeniyle aday listelerinde meydana gelecek eksilmeler, listelerin tamamlanmasını gerektirmez. Ancak, aday listelerinde yukarıdaki nedenlerle boşalma olması halinde listedeki adaylar liste sırasına göre kaydırılmak suretiyle boşalan yerler doldurulur.”

Aynı Kanunun Dördüncü Bölümünde ise, seçimden sonra yapılacak işler kademeli olarak anlatılmış ve anılan Kanunun;

“Siyasi Parti Adaylarından Seçilenlerin Tespiti” başlıklı 35’inci maddesinde; “İl seçim kurulu başkanı alınan sonuçlara göre, o seçim çevresinde; siyasi parti aday listelerinden ve varsa bağımsız adaylardan seçilenleri tespit eder ve tutanağın bir suretini o seçim çevresinde ilan ettirir. Diğer bir suretini, bir hafta süre ile İl Seçim Kurulu kapısına astırır.”,

“Milletvekili Seçilenlerin Yüksek Seçim Kurulu’na Bildirilmesi ve Tutanakların Verilmesi” başlıklı 36. maddesinde; “Milletvekili seçilenler belli olur olmaz, seçilenlerin ad ve soyadları ve parti adayı iseler mensup oldukları siyasi parti, il seçim kurullarınca en seri şekilde telgrafla, ayrıca telefon veya telsiz ile seçim çevreleri de gösterilerek Yüksek Seçim Kurulu’na bildirilir.

Milletvekili seçilenlere İl seçim kurulu tarafından, milletvekili seçildiklerine dair derhal bir tutanak verilir. Bu tutanaklardan iki örneği de Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına en seri vasıta ile gönderilir. Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı tutanaklardan birini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verir.”,

hükümleri yer almaktadır.

22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan XXIII. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde uygulanan seçim takvimine göre; milletvekili aday listeleri 20 Haziran 2007 Çarşamba günü kesinleştirilmiş olup, söz konusu kesin aday listeleri yine 20 Haziran 2007 tarihli, 26558 Mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Olayımızda; İstanbul İli (3) numaralı seçim çevresinden Milliyetçi Hareket Partisi 3. sıra milletvekili adayı gösterilen ve 20 Haziran 2007 tarihli mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan kesin aday listesinde yer alan Mehmet Cihat ÖZÖNDER’in, 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan XXIII. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonrasında, aday gösterildiği seçim çevresinden ve siyasi parti listesinden milletvekili seçildiği İstanbul İl Seçim Kurulu Başkanlığına gönderilen birleştirme tutanaklarının incelenmesinden anlaşılmaktadır.

Her ne kadar, anılan tarihte milletvekili seçilen Mehmet Cihat ÖZÖNDER’e 2839 sayılı Yasa’nın 4125 sayılı Yasa ile değişik 36. maddesi uyarınca bir tutanak verilmemiş ise de, anılan işlemin kurucu değil açıklayıcı sebebiyle bu husus neticeye etkili değildir. Mehmet Cihat ÖZÖNDER’in milletvekili seçildiği İstanbul İl Seçim Kurulunca tespit edilmiş olduğundan ve ölüm olayı da bu tarihten sonra gerçekleştiğinden, olayda 2839 sayılı Yasa’nın 25 inci maddesi uyarınca İşlem yapılması mümkün olmadığı gibi bu milletvekilliğinin bir başka parti adayınca kazanılması da söz konusu olamaz.

Yukarıda belirtilen kanun hükümlerinde söz edildiği üzere; 2839 sayılı Milletvekili Seçimi

YSK tarafından;

“İstanbul İli (3) numaralı seçim çevresinden Milliyetçi Hareket Partisi üçüncü sıra milletvekili adayı gösterilen ve 20 Haziran 2007 tarihli mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan kesin aday listelerinde yayımlanan Mehmet Cihat Özönder’in, 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan XXIII’üncü Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonrasında, aday gösterildiği seçim çevresinden ve siyasi parti listesinden milletvekili seçildiği İstanbul İl Seçim Kurulu Başkanlığınca Kurulumuza gönderilen birleştirme tutanaklarının incelenmesinden anlaşılmaktadır” denildikten sonra, 22/07/2007 Pazar günü saat: 17.00 itibarıyla 2839 sayılı Millet-

Kanununun;

25. maddesi; aday listelerinin kesinleştiği 20 Haziran 2007 tarihinden oy verme günü olan 22 Temmuz 2007 tarih, saat 17.00’ye kadar ölüm veya istifa nedeniyle aday listelerinde meydana gelecek eksilmeler seçim öncesi işlemlerini,

35.maddesi; milletvekili seçilenlerin tespitini,

36.maddesi; milletvekili seçilenlere tutanakların verilmesi işlemlerini yani seçim sonrası işlemlerini,

39. maddesi ise; milletvekili tutanaklarına yapılan itiraz üzerine tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, yeniden yapılacak döküm sayım ve hesap sonucuna göre seçilmiş oldukları anlaşılanlara verilecek tutanakları,

düzenlemektedir.

22 Temmuz 2007 Pazar günü yapılan Milletvekili Genel Seçimi sonrasında, sandık kurullarınca düzenlenerek seçim kurullarına teslim edilen tutanakların ilçe seçim kurulları tarafından birleştirilmesi, ilçe seçim kurullarının bu birleştirme işlemlerine dair tutanakların İl Seçim Kurulunca birleştirilerek il seçim çevresi içinde en çok oy alanlarının isimlerinin tespit ve ilan edilmesi işlemleri ile sonuçta mazbata verilmesi gibi hususlar yukarıda belirtilen 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun İkinci Bölümünde yer alan seçim öncesi işlemler olarak değerlendirilemez. Söz konusu işlemler, aynı Kanunun Dördüncü Bölümünde yer alan seçimden sonraki işlemleri kapsamaktadır.

Yukarıdan beri yapılan açıklamalar çerçevesinde; İstanbul İli (3) numaralı seçim çevresinden Milliyetçi Hareket Partisi 3. sıra milletvekili adayı gösterilen Mehmet Cihat ÖZÖNDER’in, 26/07/2007 tarihinde geçirdiği trafik kazası sonucunda vefat etmiş olması nedeniyle, aday listesinin kesinleştiği 20 Haziran 2007 tarihi göz önünde bulundurularak, oy verme günü olan 22/07/2007 Pazar günü saat: 17.00 itibarıyla 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun yukarıda açıklanan 25., 35., 36. ve 39. maddeleri delaletiyle milletvekili seçilmiş sayılmasına ve ölüm tarihi olan 26/07/2007 tarihi esas alınarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir üyeliğin boşalmış olduğunun tespitine karar verilmesi gerekmektedir.

vekili Seçimi Kanununun 25, 35, 36 ve 39'uncu maddeleri delaletiyle milletvekili seçilmiş sayılmasına karar verilmiştir.”

Kanaatimizce, yukarıda belirtilen Milletvekili Seçimi Kanununun ilgili maddeleri ile YSK kararı ışığında milletvekili sıfatının, tutanağın düzenlenmesi ile değil oy verme işlemlerinin son bulunduğu gün saat 17.00 itibariyle kazanılacağını kabul etmek gerekmektedir. Millet iradesinin oy kullanma işleminin bitişi an itibariyle tecelli ettiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla bundan sonraki işlemlerin hepsi seçilmiş olan milletvekili için tamamlayıcı ve şekli işlemlerdir. Milletvekilinin hak ve yükümlülüklerinin İl Seçim Kurullarınca tutanağın düzenlendiği anda kazanıldığı görüşü uygun değildir. Tutanak düzenlenmesi, YSK kararında da belirtildiği üzere sadece bir tespit işidir; dolayısıyla, tespit işlemi ile hukuken ne zaman kazanıldığı, kazanılmış sayıldığı ve hüküm ve sonuçlarını ne zamandan itibaren doğuracağı kavramları çok farklı kavramlardır.

Sonuç

Milletvekili demokratik rejimlerde halk tarafından seçilen ve parlamentoda milleti temsil eden kişidir. Milletvekili için mebus, vekil, parlamenter ve üye tabirleri de kullanılmaktadır.

Milletvekili olabilmek için makale içerisinde ayrıntılı olarak incelenen kanuni şartlara sahip olmanın yanında genel seçimlere bir siyasi parti tarafından aday gösterilerek veya bağımsız aday olarak katılmak gerekir. 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 36. maddesi gereği milletvekili seçilenlere İl Seçim Kurulu tarafından, milletvekili seçildiklerine dair derhal bir tutanak verilir. Doktrinde ve Yüksek Seçim Kurulu kararlarında da belirtildiği üzere milletvekilliğinin, oy verme işlemlerinin son bulunduğu gün saat 17.00 itibariyle kazanılacağını kabul etmek gerekmektedir.

Milletvekilliği sıfatının kazanılabilmesi ve bir kimsenin parlamento üyeliğine seçilebilmesi için önce seçilebilme yeterliliğine sahip olması sonra da aday olması gerekmektedir. Milletvekili olabilmek için Anayasada ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda sayılan şartlar 1876 Kanuni Esasiden itibaren bu çalışmada incelenmiştir.

Milletvekili seçilebilme yolunda ilk aşama olan milletvekili adayı seçimi, seçmenin seçim hakkına daha uygun olarak önseçim yoluyla yapılmalıdır. Partinin merkez yönetim kadrosunca adayların belirlenmesi usulü milletvekili adayının milletvekili seçildikten sonra gelecek dönemde tekrar seçilebilmek için parti genel başkanına merkez yönetim kadrosuna daha bağımlı hale getireceği için sakıncalıdır. Bununla birlikte, Avrupa ülkelerinin çoğunluğunda da milletvekili adaylarının belirlenmesi usulü parti içi sorun olarak kabul edilip, çoğu parti listesinden oluşan karma sistemlerle yönetilmektedir.

Milletvekilliği sıfatının kazanılması hususunda 2006 yılında Anayasada olumlu bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik milletvekili seçilebilme yaşının 25'e indirilmesidir. Genç bir nüfusa sahip ülkemizde nüfusun demografik yapısı sosyolojik ve siyasi gerçeklik kriterleri göz önüne alınarak seçilebilme yaşının 25'e indirilmesi olumlu bir değişikliktir. Nitekim Avrupa ülkelerinin çoğunluğunda (Portekiz hariç) seçilebilme yaşı 18 ile 25 arasındadır.

Milletvekili seçilebilme yeterliliği için gerekli olan şartlardan biri olan bazı suçlardan hüküm giymemek konusunda 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu ile önemli bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ertelenen cezalara ilişkindir. Buna göre, cezası ertelenmiş kişi denetim süresi içinde suç işlemezse cezası infaz edilmiş sayılacak ve ertelenen ceza milletvekili seçilmeye engel cezalardan ise söz konusu kişi milletvekili seçilemeyecektir. Bu düzenleme ertelemenin güttüğü amaç ve seçilme hakkının engellenmesi açısından yerinde bir düzenleme olmamıştır. Çünkü cezası ertelenen kişi işlemiş olduğu suç ağır bir cezayı gerektirmeyen bir suç ise bu kurumdan yararlanabilmekte ve kanunla düzenlenmiş belli süreler içerisinde de yeni bir suç işlemeyerek bu konudaki pişmanlığını kanıtlamış olmaktadır. Dolayısıyla adli sicilinde yer edecek olan ve milletvekilliği gibi önemli bir sıfatı elde etmesine mani olacak bu düzenlemenin yerinde olmadığı düşüncesindeyiz.

Anayasanın 76'ncı maddesinde milletvekili seçilmeye engel hüküm giyme halleri sayılmıştır. Hükmolunan cezaya ilişkin seçilme engelleri arasında "takirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar" sayılmıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile ağır hapis cezasının kalkmış olduğu göz önüne alındığında "ağır hapis" ibaresinin yapılacak bir Anayasa değişikliği ile kaldırılması yerinde olacaktır.

Anayasanın 76'ncı maddesinde belirtilen milletvekili seçilebilme yeterliliğine engel olarak kabul edilen “..gibi yüz kızartıcı suçlar” ibaresi içindeki “gibi” edatı herhangi bir hukukî dayanağı olmayan yüz kızartıcı suç kavramı benzerlerine atıfta bulunmaktadır. Bu durum başta “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesi olmak üzere hukukun temel ilkelerine aykırıdır. Bu sebeple “gibi” ilgeci yanında Ayrıca, “yüz kızartıcı suç” kavramının da mevzuatımızdan çıkartılması uygun olacaktır. Ayrıca, aynı maddeye göre, bazı suçlardan hüküm giymiş olanlar affa uğramış olsalar dahi milletvekilli seçilememektedir. Bu durum af müessesinin mantığına uygun düşmemektedir. Bu düzenleme suçu bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kaldıran genel affın niteliği ile bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla “affa uğramış olsalar bile” ibaresinin madde metninden çıkartılması düşünülmelidir. Ancak devletin bölünmez bütünlüğü aleyhine işlenen suçlar konusunda bu duruma istisna tanınmalıdır. İşlenmiş olan suçun önemi, devletin güvenliği için karar alma yetkisi, karar alanları etkileme ve bu suçu işlemiş olan kişinin milletvekilliği sıfatını kullanarak yasa dışı amaçla faaliyette bulunma ihtimali düşünüldüğünde, bu tür suçları işleyen kişilere milletvekili olma hakkının tanınmaması en doğru düzenleme olacaktır. Nitekim birçok Avrupa ülkesinde buna ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

EK 1.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Hikmet Çetin imzasıyla Kurulumuz Başkanlığına gönderilen 27 Nisan 1998 gün ve 12302/30006 sayılı yazı ile aynı doğrultuda Millî Savunma Bakanı adına Korgeneral ve Müsteşar Tuncer Kılınç imzasıyla gönderilen 20 Nisan 1998 gün ve 4400-272 sayılı yazıda; Bilecik Milletvekili Bahattin Şeker’in 14 Eylül 1998 - 14 Kasım 1998 tarihleri arasında yapmış olduğu dövizle askerlik hizmetinin, gerçeği yansıtmayan beyan, bilgi ve belgeler ile sağlandığı tespit edildiğinden, 1111 sayılı Askerlik Kanununun Ek: 1 inci maddesi gereğince dövizle askerlik hizmeti kapsamında çıkarıldığı,

Seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları kesin karara bağlama görevinin Anayasanın 79 uncu maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, Yüksek Seçim Kuruluna ait bulunduğu belirtilerek konunun değerlendirilmesi istenildiği görülmekle,

Gereği görüşülüp düşünüldü:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 79 uncu maddesinin ikinci fıkrasında, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kuruluna verilmiştir.

Yine Anayasanın 76 ncı maddesi ile 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11 inci maddesi de, diğer nedenler yanında “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olmayı” milletvekili seçilmeye engel olarak saymıştır.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130 uncu maddesinin sondan bir önceki fıkrasında: “... Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğu-

na, okur-yazar olmadığı veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz. Bu hüküm olağanüstü itirazlar için de geçerlidir. “ hükümü yer almıştır.

Kurulumuzca, öncelikle süreyle bağlı olmaksızın incelenilecek tam kanunsuzluk durumları kapsamı içinde 130 uncu maddede sayılmayan “ askerliğini yapmış olmak” koşulunun olayda tam kanunsuzluk kapsamında düşünülüp düşünülemediği ve yukarıda belirtilen ilgili kuruluş ve makamların başvurularının incelenip incelenemediği üzerinde durulmuştur.

298 sayılı Kanunun yukarıda yazılı hükmüyle ilgili maddenin 2234 sayılı Kanunla değiştirildiği ve bu kanunun 31.5.1979 gün ve 16651 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdiği; askerlik hizmetini yapmamayı, milletvekili seçilmeye engel sayan Anayasanın 76 ncı maddesinin ise, 2709 sayı ile 07.11.1982 tarihinde kabul edildiği görülmüştür.

Bu duruma göre; 298 sayılı Kanundan sonra yürürlüğe giren ve aynı konuyla ilgili olan Anayasanın 76 ncı maddesinin, uygulamadan sonraki kanun hükümlerinin geçerli olduğu ilkesi ışığında değerlendirilerek, askerlik koşulunun da tam kanunsuzluk kapsamında incelenebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yüksek Seçim Kurulunun süregelen içtihatlarının (görüşlerinin) da bu yönde olduğu saptandıktan sonra incelemeye geçildi.

Dosya içeriğinden ve ilgilinin sözlü açıklamalarından, Bahattin Şeker’in milletvekili tutanağının iptali isteğine dayanak gösterilen 1111 sayılı Askerlik Kanununun ek-1 nci maddesi gereğince, dövizle askerlik kapsamından çıkarıldığına ilişkin Millî Savunma Bakanlığının 16.4.1998 gün ve MİY 4400-256-98/ASAL D. Er. İşl. Şb. Döv. As. Ks. sayılı işleminin iptali isteğiyle Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin 1998/314 esas numarasına kayden dava açıldığı, ayrıca; gerçeği yansıtmayan belge ve bilgiler sunarak askerlik hizmetini dövizle yaptığı (sahtecilik) suçlamasıy-

la, askerî savcılığa suç duyurusunda bulunulduğu anlaşılmıştır.

Dövizle askerlik kapsamından çıkarılmaya ilişkin işlemin hukuka uygunluğunun denetim yeri, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, sahtecilik suçunun varlığı veya yokluğuna karar verecek yargı yeri ise, askerî savcılığın işlemi sonucunda askerî mahkemedir.

Bu hukukî gerçek ışığında, Yüksek Seçim Kurulunun milletvekili tutanağının iptali isteğini incelemesi, özellikle Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kararına bağlı bulunduğundan, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde açılan davanın sonuçlanması, hukuksal deyimiyile Yüksek Seçim Kurulu kararı için bir önsorun oluşturmuştur.

İdare hukuku açısından konuya bakıldığında, idarî işlemin yürütülebilirliği (icraîliği) göz önüne alınarak yürütmenin durdurulması isteği reddedildiğine göre, esas kararın önsorun oluşturmadığı düşünülebilirse de her uyumsuzluğun kendi hukuk alanında değerlendirilip çözümlenmesi gerekir.

İdarî yargıda işlemin idarî yargı yerince iptali halinde Anayasanın 138 inci ve 2577 Sayılı Kanununun 28 inci maddeleri uyarınca, idareler karar gereklerine göre işlem yapmaya ve eylemde bulunmaya zorunlu olduklarından dava konusu işlemden önceki hukuksal durumu yeniden oluşturmak olanaklıdır.

Ancak, Anayasanın 79 uncu ve 298 Sayılı Kanununun 111 ve 130 uncu maddelerine göre Yüksek Seçim Kurulunun her türlü kararı kesin olup, hiçbir kanun yolu öngörülmendiğinden karardan önceki hukukî durumun oluşması mümkün değildir.

Bu nedenle, seçim hukukunun özelliği karşısında idare hukuku veya özel hukukla benzerliğinden söz edilemez.

Bu açıklamalar karşısında Yüksek Seçim Kurulunca tutanak iptali isteğine ilişkin başvuruların esastan karara bağlanabilmesi için Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde açılmış olan 1998/314

esas numaralı davanın önsorun olarak beklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Yargılama süreci izlenerek, sonuç, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığından sorulmuştur.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığının 14.1.1998 gün ve 1998/625 sayılı yazısıyla Bahattin Şeker tarafından Millî Savunma Bakanlığına karşı E. 1998/314 sayılı dosyada, açılan davanın reddedildiği belirtilerek kararın gönderildiği; aynı mahkeme başkanlığının 15.3.1999 gün ve 1998/712 sayılı yazısıyla, karar düzeltme isteminin de reddedildiği bildirilerek, kararın düzeltilmesi isteminin reddine ilişkin karar örneğinin gönderildiği anlaşılmıştır.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin yukarıda sözü geçen 13.01.1999 gün ve E.1998/314, K.1999/8 sayılı kararın hüküm fıkrasında "...dövizle askerlik statüsünden çıkarılma işleminin iptaline yönelik davanın reddedildiği" 10.03.1999 gün ve E.1999/146, K.1999/154 sayılı kararda da, karar düzeltme isteminin reddine hükmedildiği görülmüştür.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin yukarıda belirtilen kesinleşen kararı karşısında, seçim tarihinde milletvekili seçilme koşullarını taşımadığı anlaşılan Bahattin Şeker'in tutanağının iptaline karar verilmesi gerekmiştir. Sonuç:Açıklanan nedenlerle;

Bilecik Milletvekili Bahattin Şeker'in milletvekili tutanağının iptaline, 16.03.1999 tarihinde oybirliğiyle karar verildi"

KAYNAKÇA

- ARASLI, Oya, Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.
- ARMAĞAN Servet “Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri” Kanun-i Esasının 100. Yılı Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1978.
- ARSEL, İlhan, Anayasa Hukukunun Umumi Esasları: Birinci Kitap Demokrasi, Güven Matbaası, Ankara, 1955.
- ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya, 2007.
- AYDIN, Mehmet Ali, Milletvekili Adaylarının Belirlenme Usulü ve Önseçim, Yasama Dergisi, Ankara, 2007.
- BAKIRCI, Fahri, TBMM’nin Çalışma Yöntemi, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- BİLİR, Faruk, Siyasi Partilerde Parlamento Adaylarının Belirlenmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.
- BİLİR, Faruk, Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001.
- BOZKURT Rauf, İBA Şeref, 100 Soruda Parlamento, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2004.
- ÇAĞLAYAN, M. Muhtar “Yüz Kızartıcı Suç” Üzerinde Bir İnceleme ve Önerimiz”, Adalet Dergisi, Yıl: 68, Sayı:1-2, 1977.
- DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara 2006.
- DOĞAN, Mehmet, Darbeler Müdahaleler ve Siyasi Sistem, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- DOĞAN, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- DURDULAR, Ercan, Avrupa Konseyi Üyesi Ülkelerde Parlamento Üyelerinin Mali İlişkilerinin Denetimi ve Şeffaflık, TBMM Kütüphane ve Dokü-

- mantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi Raporu, Ankara, 1997.
- DURSUN, Selman, Yüz Kızartıcı Suç Kavramı, http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/36/web/ceza_hukuku/selman_dursun.htm (E.T:6.6.2008).
- ERCAN, İsmail, Ceza Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2005.
- ERDOĞAN, Mustafa, Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001.
- EREM, Faruk, “Yüz Kızartıcı Suç Kavramı”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı:2, 1976.
- EROĞLU, Feride, Çeşitli Ülkelerde Milletvekili Seçme ve Seçilmeye İlişkin Düzenlemeler Bilgi Notu, Ankara, 2001.
- EROĞUL, Cem, Anatuzeeye Giriş (“Anayasa Hukuku”na Giriş), İmaj Yayıncılık, Ankara, 2004.
- EROĞUL, Cem, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, İmge Kitabevi, Ankara, 1991.
- FEYZİOĞLU, Metin, “Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler” http://turkhukusitesi.com/makale_114.htm. (E.T: 14.4.2008)
- GÖREN, Zafer, Anayasa Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları, Bursa, 2004.
- GÖZLER, Kemal, “Vatandaşlık ve Milletvekilliği”, Liberal Düşünce, Cilt 4, Yaz 1999, Sayı 16.
- GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa, 2000.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki, 5237 sy. “Türk Ceza Kanununda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/guvenlik-tedbirleri.html>.
- HAS, Volkan, Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Çalışma Düzeni, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009,
- HATİPOĞLU Muzaffer, PARLAR Ali, Seçim Kanunları ve Seçim Suçları, Yayın

- Matbaacılık, Ankara, 2004.
- İBA, Şeref, Meclis İctüzük Metinleri, TBMM Basımevi, Ankara, 2007.
- İÇEL, Kayıhan - AKINCI, Füsün – ÖZGENÇ, İzzet – SÖZÜER, Adem- MAH-
MUTOĞLU, Fatih S. – ÜNVER, Yener, Yaptırım Teorisi, Beta Yayınla-
rı, 3.Kitap, İstanbul,1999.
- KUBALI, Hüseyin Nail, Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri, Tan Matbaası, İs-
tanbul, 1960.
- KUZU, Burhan, Türk Anayasa Metinleri Ve İlgili Mevzuat, Filiz Kitabevi, İstan-
bul, 1997.
- NEZİROĞLU, İrfan, Parlamento Terimleri Sözlüğü, TBMM Basımevi, Ankara,
2005.
- NEZİROĞLU, İrfan, Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Seçkin
yayınevi, Ankara, 2008.
- NOMER, Ergin, Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005.
- ONAR, Erdal, “1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi”, Anayasa Yargı-
sı 14, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1997.
- ONAR, Erdal - TİRYAKİOĞLU, Bilgin, 1982 Anayasasında Milletvekilliği Va-
tandaşlık İlişkisi (Merve Safa Kavakçı Olayı) Ankara, 1999.
- ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.
- ÖZBUDUN, Ergun, Siyasi Partiler ve Demokrasi Sempozyumu, Tesav Yayınla-
rı, İstanbul, 1995.
- ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Adalet Bakanlığı Yayınları, An-
kara, 2006.
- ÖZGENÇ, İzzet, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Eylül 2006.
- ÖZTAN, Bilge, Medeni Hukuk’un Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara,
2002.
- RAHAT, Gideon, “ Candidate Selection: The Choice Before The Choice ”, Jo-
urnal of Democracy, Vol.18, Jan. 2007.

- SOYSAL, Mümtaz, 100 Soruda Anayasanın Anlamı: 1982 Anayasasına Bilimsel Yaklaşım, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1986.
- ŞENGÖR, M. Celal, “Demokraside Ordunun Görevi”, Müdafaa-i Hukuk Dergisi, S: 99,Kasım,2006.
- TANDOĞAN, Mahmut, Siyasi Partiler Ve Seçim Kanunları İle Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, Lazer Ofset, Ankara, 2004.
- TBMM Tutanak Dergisi, 5.3.1986.
- TBMM Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Tutanakları, TBMM Kütüphanesi Özel Yayınları, 26.6.1982.
- TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.
- TOROSLU, Nevzat, Ceza Hukuku, Savaş yayınevi, Ankara, 2005.
- ULUOCAK, Nihal, Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988.
- YAZICI, Serap, Türkiye’deki Askeri Müdahalelerin Anayasal Etkileri, Yetkin Yayınları, Ankara, 1997.
- YILDIZ, Ahmet, Bazı Ülkelerde Siyasi Partilerin Aday Belirleme Usulleri, TBMM Araştırma Servisi Raporu Ankara, 2001.
- YÜZBAŞIOĞLU, Nemci, Anayasa Hukukunun Temel Metinleri, Beta Basım, İstanbul, 2004.

